Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

· NOWI DNI ·

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК IV | СІЧЕНЬ — 1953 — JANUARY | Ч. 36

СЛАВА НА НЕБІ БОГОВІ, А НА ЗЕМЛІ СПОКІЙ,
НАД ЛЮДЬМИ БОЖЕ ЗМИЛУВАННЯ!..

МІСЯЧНИК ПРИРОДИ

Січень — найхолодніший місяць року.

Після тривалої негоди блакитна чиста далечінь відкрилась на безхмарному небі. Яскраве сонце до болю сліпить очі. Низько падають косі промені денного світила. Довгі тіні дерев лягли на пухнасте біле покривало землі. Іскрометні сніжинки спалахують грайливими вогниками. Сяють мереживом паморозі тоненькі гілочки. Синюватий лід виблискує на повороті річки.

Навкруги панує тишина. Морозне повітря не ворухнеться. Але ось слабкий вітерець гойднув верховіття дерев, і пішов шурхіт гілок, з яких обсипається сніг та іній.

Взимку ясний погожий день, багряний захід сонця — на мороз. Коли ж вночі замерехтять зірки — небо скоро затягнеться хмарами, піде сніг, потеплішає.

Січневі морози в Україні нерідко досягають 30° Цельзія.

Як не лютує зима, не вб'є вона життя в рослинах і тваринах. Кому дуже дошкуляє мороз, ті ховаються грітись під сніг. Сніг гріє землю, вірніше — не дає теплу виходити з землі назовні і перегороджує путь морозу до грунту. Така цінна властивість снігу пояснюється тим, що простір між сніжинками, які являють собою маленькі багатогранні тендітні зірочи, утворені кристаликами льоду, наповнений повітрям, а воно, як відомо, погано проводить тепло.

В товщі снігу роблять ходи миші, землерийки, а полівки навіть будують теплі кубла.

Пухким снігом на початку зими в господарстві добре вкривати ями з картоплею, неглибокі льохи.

На віконній шибці морозними днями виростають розкішні пальми, чудові папороті, величні гроти, фантастичні квіти, посипані сріблястим бісером. Неначе чарівний маляр, прикрашає мороз шибки кристаликами льоду.

Скільки оригінальних, надзвичайно гарних малюнків можна змалювати з замерзлих віконних шибок взимку і по них робити вишивки!

Потроху, але невпинно довшає день.

Під час відлиги помічається весняне пожвавлення серед птахів. Особливо звучно кричать сірі ворони. Веселіше гомонять горобці. А в садку вже можна почути передвесняну пісню великої синиці.

У зимовому небі починають свої повітряні гри круки. Голосний радісний крик змінив їх нудне каркання. То ширяючи, як хижаки, у морозній височині, то стрімголов падаючи вниз, ганяються один за одним великі чорні птахи. Над цілиною снігових заметів круки ніби віщують весну.

Хоч сонце вже повернуло на весну, але мороз ще бере верх. Товщає лід на річках, озерах. Все менше проходить крізь нього світла. Притихає життя водяних тварин. У мулі на дні ледве ворушаться водяні ослики, лялечки волохокрильців, мотиль. Причаївся хижий жук-плавунець. Не видно дрібних рачків-дафній. По глибоких зимувальних ямах зібралась великими гуртами різна риба. Нерухомо, в глибокій сплячці проводить вона зиму.

Відмерла більшість водяних рослин, залишивши до весни кореневища, туго набиті поживними речовинами, вкорочені гони і насінини на дні. Гниють тваринні та рослинні рештки, забираючи з води кисень. А поповнень життєдайного газу нема. З повітря доступ кисню у воду закритий кригою, зеленої рослинності залишилось дуже мало. У таку пору настає для риби задуха. Щоб запобігти загибелі риби, треба взимку весь час держати чистими від криги ополонки по озерах і ставках.

В. Пархоменко

НОВИХ ПРЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

1. Федорівський С., Детройт 2
2. Мельниченко О., Чельсія, Мас. 1
3. Корнелюк Н., Торонто 1
4. Олексюк І., Торонто 1
5. Бойко Ф., Торонто 1
6. Дербуш М., Міннеаполіс 4

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖЕРТВУВАЛИ:

1. Архиєпископ Михаїл, Торонто $3.00
2. М. Голинський, Торонто 1.00

Дякуємо! Підіть за цими прикладами!

Адміністроція.

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник. Видає в-во "Нові Дні", головний редактор — Петро Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $ 3.00, піврічна: $ 1.75.

ЗДА — річна: $ 3.00 американських, піврічна: $ 1.75 американських.

ЗМІНА АДРЕСИ: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI
Box 452, Term. " A "
Toronto. Ontario. Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії: Mr. T. Seliger,
10 Pool Str.
Bolton, Lancs., England.
Передплата в Анґлії: річна — 1½ фунта.

В Аргентині: "Peremoha"
25 de Mayo 479 (26)
Buenos Aires,
Argentina.
Передплата в Аргентині: річна — 25 пезів, піврічна — 15 пезів.

В Австралії: MRS. OLGA ODLYHA
CY. P.O. Box. 1814 N., Adelaide, S. Australia.
Передплата в Австралії: річна — 1½ фунта.

"Nowi Dni", a Ukrainian Monthly. Editor: Petro Wolyniak.
Address: Nowi Dni, Box 452, Term "A", Toronto, Ont., Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa. Printed by: The Basilian Press.

Олекса ВЕРЕТЕНЧЕНКО

ЛІС

Немає тут покорчених дерев,
Дедалі кожна памолодь струнківша,
Сюди не досягає вітру рев,
А тиша навкруги — священна тиша.

Проміння сонця падає униз
І килимом лягають світлі плями,
В торішнім листі пересохлий хмиз
Тріщить, неначе постріл, під ногами.

Без квітощів чар-зілля й диких рож
Хвилює душу: диво бути мусить,
Вродлива мавка вибіжить, абож
Плигне хижак — і горло перекусить!

ЛЯНДШАФТ

Дорога. Бомби надламок.
Ламані обриси гір.
І неодмінно замок,
Казарма, або манастир.

На возі дрімає баварець.
Вечір. Тихо кругом.
Корова з волом упарі
Ідуть під одним ярмом.

Не тішить господаря зелень.
(Чи вистане сил і крил?!).
...Згадав про село невеселе,
Що зветься Веселий Поділ.

Колись і його пагони
Блищали у тім селі,
То й вивіз додому вагони
Найкращої в світі землі.

Не знав ні про сон і спочин,
Трудом коротаючи дні,
Але і чорнозем не хоче
Родити на чужині!

Мих. СИТНИК

Із книги "ЦВІТ ПАПОРОТІ"

**
*

Моєму невгамовному єству
Бракує тут не так уже й багато:
Антонівок, що пахнуть за верству,
Гіркого полину і рути-м'яти,

Із цябринами у саду криниць,
З яких вода перемагає втому;
Пісень білоцерківських політниць,
Які проходять мимо мого дому.

І вогнища того, що пастушки
Печуть на нім улюблену "мундирку",
І тої найдорожчої ріки,
В якій відбилась повечірня зірка;

Докору батька в час моїх провин
І матері напів святої ласки,
І в час лихих зимових хуртовин
Бабусі недокінченої казки.

Чого ж іще жадібному єству?
Хіба шматочок неба голубизни
І усієї рідної Вітчизни,
Задля якої я іще живу.

**
*

Навіщо вам химерної екзотики.
Загляньте в рідний гай, що край села:
Горобенят роздерті жовті ротики
Роззявились жадібно із дупла.

І дятелі по стовбурах вистукують,
Закохано воркують голуби,
І сиву вічність бережуть дуби,
І пахнуть квіти зустріччю й розлукою.

І качка дика крилами виляскує, —
Там копанка сховалась в комишах
І дно її глибоке, як душа,
Ледь-ледь прикрите золотою ряскою.

Позаторішня кладка над канавою,
Ось тілечки по ній хтось перейшов,
Бо мох на ній. немов зім'ятий шовк,
вже не блищить красою величавою.

Маленький слід, що ніжкою дівочою
Зоставлений, як загадка німа, —
Ворушить душу, серце підійма
І мрією палкою заморочує.

А вільхи дишуть, чути навіть здалеку.
І хочеться часу спинити біг,
Чи дати темп йому отого равлика,
Що он повзе по гілці на вербі, —

Щоб все було оглянуто і вивчено:
Цей рідний гай, цей животворчий світ,
І щоб догнати ту незнану дівчину,
Що біля кладки залишила слід.

ВСІХ НАШИХ СПІВРОБІТНИКІВ І ЧИТАЧІВ, ПО ВСЬОМУ СВІТІ РОЗКИДАНИХ, КОЛЬПОРТЕРІВ, ВСІХ ТИХ, ЩО ЧИМСЬ СПРИЧИНИЛИСЯ ДО РОЗБУДОВИ ЖУРНАЛУ, ДОПОМАГАЮЧИ ТИМ ШИРИТИ УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ Й ВИЗВОЛЬНІ ІДЕЇ СЕРЕД НАШОГО НАРОДУ, — ВІТАЄМО З СВЯТОМ РІЗДВА ХРИСТОВОГО Й НОВОГО РОКУ.

ХРИСТОС РОДИВСЯ — СЛАВМО ЙОГО!

Редакція.

А. ЛЮБЧЕНКО

ЩОДЕННИК

15. IV. (1943 р.)

Чергова примха долі: лікар В-н, єдиний у Моршині лікар, не може зробити мені застриків від екземи, бо не має належного для дожильних ін'єкцій шприца. Стільки років мучусь, стільки жду, знайшов нарешті доброго знавця - спеціяліста, добув нарешті на тяжку силу оці берлінські ліки, а зажити їх не можу, бо... сама лишень дрібничка, бракує шприца. Чи не ідіотизм? Мабуть не хоче старий В-н вовтузитись — складні все ж таки впорскування, — тому й спроваджує мене з цими застриками до Львова.

У понеділок 11. IV. був Й. Гірняк у справах "Енеїди". Новини: днями має бути проголошена постанова про створення в Галичині української дивізії "СС". Одночасно — ніби цілковите відокремлення Галичини від інших українських земель. На Сході, в Харкові офіційно формуються українські добровольчі загони під проводом трійки, куди входить Гуро-Горський (виразно написано "Гуро". **Ред.**), автор "Холодного Яру", якийсь іще Кожевніков, хтось іще третій, а командуватиме цією формацією хтось із колишніх більшовицьких командирів, якийсь українець, що потрапив у полон. Чепуха-с! А галицькій дивізії заборонено національний прапор і тризуб, лише надано стародавній герб Львова. Чепуха-с! А в зв'язку з цим усім у Галичині, і зокрема у Львові, велике збудження — сила силенна чуток і спліток аж до ліквідації УЦК і створення окремого українського міністерства на чолі з Паньківським, теперішнім заступником Кубійовича. Тоже чепуха-с!.. Волинь і Поділля тим часом охоплює дедалі сильніший партизанський рух. І коли не забувати, що в перспективі — літо, то це вже не чепуха-с.

19. IV. (1943 р.)

Вчора, в неділю, їздив до скель Довбуша. Власне, їздив до Тисова за Болеховом, а звідти пішки до Бубишу і далі лісом на гору до скель. Величня картина! Чи був там Довбуш чи ні, але опришки могли отаборюватись. Кажуть, що це залишки епохи льодовиків. І справді — несподівано на горі мов би із землі виросли велетенські скелі, що своїм геологічним складом відмінні від довколішніх нашарувань — дуже міцний пісковик. З темних видовбаних у камені печер, зі склепіння на другому ярусі скель, де старовинна засипана криниця, з довбаних високо у камені жолобів, з широкого рову й штучного підмурівку, що з заходу оточує відкриту галявину при скелях, — видко, що це була фортеця. І прекрасна, неприступна фортеця. Ще кажуть, що тут був колись манастир. Тепер на галявині стоїть православна копличка, раз на рік тут править Служба Божа, і збирається багато довколишніх селян. На скелях скрізь численні написи прізвищ, стільки ж українських, як і польських. Висічено кілька тризубів, один з них зішкрабаний поляками, але його все одно добре видко. Вгорі, на шолопочках височать ялини й сосни. Як вони там пригніздились — дивовижно! А коли ми вилізли на скелі й сіли (було нас шість чоловіка, в тому числі інж. Б. — проводир і інж. Д., наддніпрянець, старий еміґрант) — який простір розгорнувся перед нами! Величезна гірська улоговина, сповнена синьовитого димку, а далі горби гір, вкритих подекуди снігом, ще далі — гора з хрестом, що так і зветься "Хрест", місце першого і вдалого бою українського легіону з москалями за часів першої світової війни, а ще далі сивезна у снігу Магора... І така хвилююча височінь, і така чудесна далечінь, що мені наче відчулися в раменах крила, хотілося летіти. Сусіди щось говорили, а я хотів тиші, я старався не слухати їх (банальні досить фразочки) — я хотів станути отут на коліна і по-своєму молитись. Ще зрозумілішим став мені Жан Жіоло. А головне: це були свої, українські гори!

У Тисові бачив бойків, що йшли до церкви — Вербна неділя! Які своєрідні яскраві киптарики у жінок і складна майстерна вишивка на сорочках! Там же йшов серединою вулиці дід — киптар з вівчариком, домоткана сорочка до колін, доморобні ходаки й повстяні обмотки, капелюх, ґирлиґа в руках, а обличчя смагляве аж чорне, смоляні очі, пишні вуса і сам увесь високий, стрункий. Ішов, як полководець.

В Бубнищах чередою вибігли діти. Обличчя, поведінка, мова, як і в нашій Наддніпрянщині. А коли спускались зі скель до Тисовця (тут пором на Стрию), з одної хати, з вікна, при якому сиділо троє святкових дівчат, лунало так заохотливо "Баламуте, вийди з хати", що я мимоволі наблизився до вікна й підтягнув так само на їхнє приємне здивування. І знову ж — так, наче це моя Київщина, а не Карпати. Україно, яка ж ти велика, могутня, органічно ціла. Ти була і, що б там вороги не витворяли, будеш Україною. І будеш все одно суцільною, єдиною, як ще ніколи. Твій час наближається.

Повернувши, застав у Моршині П. Сьогодні одержав листа від Рути (приїздить на свята до Львова і дякує за прекрасного листа!), від І. В., від Струтинської з видавництва (нагадує про нарис, а він ще не готовий), від секції мистецтв УЦК (запрошують бути членом репертуарної комісії).

Іван Керницький читав чорновика — нарис про моє перебування в Моршині, овіяний сердечною теплотою. Хороший він, чутливий хло-

пець, усе мені хліб припасає (тут хліба обмаль), турбується за моє здоров'я, а сам, сердега, теж хворий.

У Моршин приїхало багато німецьких дітей, евакуйованих із північно-захід. Німеччини. Ходять організовано загонами по вулицях, співають. Заздрю їм. Коли б ми могли так дбайливо, зразково виховувати своїх дітей!

Чи привезуть мені Лесюка на свята? Отут би він побігав, на волі, у лісі — зміцнів би, повеселішав. І залізниця, його улюблена розвага, — ось під боком.

11 травня (1943 р.)

Три тижні збігли непомітно. Багато новин і багато мороки. Найприємніше от що: 23. IV, у великодню п'ятницю, години о 12-й дня покликали мене до телефону в директорському кабінеті — зі Львова голос Марії, а потім Лесика. Приїхали! Другого дня о 7.15 зустрів їх на вокзалі. Лесюк у синій пілотці та капітанці, у чобітках видався більшим на зріст і грубшим. Він справді поправився, повний з лиця та рожевий. Молодець Марія, допильнувала добре. Не знаю чим та як віддячитись їй... Два дні тому поїхала до себе на батьківщину до Станиславова і Лесика взяла, щоб там його трохи одягти — він дуже обшарпаний (речі його, які посилав зі Львова до Києва, не одержано, — мабуть пропали десь у дорозі). Сьогодні або завтра вертатиме на Львів і привезе мені назад малого.

Малий у Моршині одразу пожвавішав, повеселішав. Бігає, грається до схочу. Їсть так, як давно вже не їв (я йому багато чого докуповую). Хлопець чемний, всі відпочивальники його люблять, виявляють до нього увагу й ніжність.

А свята... давно, давно не знав таких свят. Втішався дитиною, втішався природою, був у церкві, бачив першого дня гаївки у с. Довгому, їв паску та пив горілку й вино добре у о. Пелеха, у коменданта, у інж. Б., у себе нарешті... А Рута вже у Львові, надіслала листівку, дякує за щирого листа, якого я писав їй ще до Відня.

У Львові та по всій Галичині велике збудження — твориться дивізія СС "Галичина". Позолочена, але дуже гірка пілюлька.

Дивна річ: кілька днів тому сниться мені, що я їду потягом і маю пересідати на якійсь станції "Кримская". Ніколи такої не бачив і не знав. Тут мені вкрали дві валізки. Підіймаю тарарам, подаю заяву вартовому по станції якомусь Євсєєву (ця станція під большевиками). Тим часом потяг починає відходити. Біжу за ним через якісь гори... а сьогодні несподівано довідуюсь, що на Кубані віддано більшовикам станцію "Кримская". Значить, така станція справді є. Але чому вона мені снилась? Дуже дивно, аж трошки страшкувато.

3 червня (1943 р.)

Сон: передсвітанкова мла, пряма вулиця в зруйнованому місті (здається, Сумська в Харкові), я йду з Хвильовим серединою цієї вулиці вгору, бо вулиця ця лягла вгору — до обрію, до неба. Тиша. Нікого крім нас двох. Він з правого од мене боку. Стримано жестикулює й змовно каже:

— Обережність перш за все. Треба бути дуже обачним. Навіть те, про що ми говорили, намагатися тримати тільки в пам'яті, не лишаючи жодних нотаток. Якщо нотатки є, то їх негайно знищити.

Я після цього вертаю додому, на теперішню квартиру в Києві (Мала Володимирівська, 60) і витягаю зі столу нотатки, нищу їх.

Сон дуже яскравий, значливий — почуваю його, як якусь важливу пересторогу.

Сьогодні другий день сонячний, гарячий. Вже літо. Буйна соковита зелень довкола. А цілий травень — як у серпанковій заслоні. Цілий травень був сірий, мокрий, в дощах. Я чимало попрацював. 13. V. їздив до Львова, був на вечорі, присвяченому Хвильовому — блідо, кволо, але добре й це. Присутніх аж надто багато, взагалі до Хвильового тут найкраще ставлення, велика пошана, глибокий пієтет. Досить добре, як на ці часи, виглядає травневе число "Н. Д.", присвячене Хвильовому.

Ще лікуюсь, почуваю себе майже здоровим. Екзема приховалась лише на голові під волоссям.

12 червня, субота. (1943 р.)

Вчора Лесюкові минуло 8 років — великий уже в мене син. Я подарував йому Франкового "Лиса-Микиту", прекрасно ілюстрованого Е. Козаком. Хлопець почувається добре, посвіжішав, тільки худорлявий — цілими днями ганяє. Хочу віддати його до дитячого табору, що організується незабаром у Скольому.

...Вчора одержав листівку зі Львова, пишуть Ю. Стефаник і С. Гординський, повідомляють, що цензура в Кракові пропустила мою книжку "Вертеп" і вітають.

Днями мав чималу мороку, добуваючи з ґето в Стрию Лесикові убрання. Вони там шились, аж раптом почалась акція на жидів, убрання застрягли в ґетті, до якого вхід уже заборонено. Та й квитанції на ті убрання в мене не було. Моторошні хвилини, коли я проходив порожньою вулицею, а потім ліз у вікно, бо двері забиті, а потім якась жидівочка, що ще зациліла, вела мене сходами на другий поверх і далі амфілядою порожніх розгромлених кімнат, де лунко звучали кроки, а потім крик до мене гестапівця: "Вер іст да?" І троє інших, побачивши мене, вхопилися за збою. На них вплинула моя видержка і сміливість. Пояснив їм, але, не мавши квитанції, не міг добути убрання. Потім несподівано допоміг мені моршинський комендант Г. (українська поліція), — в моїй уже відсутності сам знайшов усе й забрав.

(Далі буде)

ІНЖ. К. ТУРКАЛО

СОРОК П'ЯТЬ

Спогади з судового процесу СВУ 9. 3. — 20. 4. 1930 року.

22. **Кривенюк Михайло Васильович,** 58 років, селянського походження, біолог, науковий співробітник ВУАН, редактор ІУКМ, колишній член УСДРП.

Своїм зовнішнім виглядом Кривенюк М. В. походив на апостола. Високий, огрядний, гарний, з гарною величезною бородою, на кінці роздвоєною на два боки. Він усім впадав в око, а борода його брала в себе очі кожного, хто тільки його бачив. На жаль, у самому ГПУ вона була об'єктом посміховища і причиною для жандармерійських сатрапів до не зовсім вдалих порівнянь з чорномором.

Високо розвинена й культурна людина він разом з тим був дуже скромний. Не любив він виставлятися й афішуватися, воліючи бути непомітним. Був вельми працьовитий. Не зважаючи на ніби то огрядне й зверхньо здорове тіло, духом він був не зовсім стійкий, тобто на передсудовому слідстві виявив не зовсім здоровий дух. Написав багато непотрібного, чого можна було обминути, застосувавши відповідну силу духової відпорности. На це він не спромігся, а чому, і сам не міг здати з цього справи. На запитання під час побачень на судовому процесі, говорив, що не пригадує собі, як воно сталося і як деякі писання вийшли з-під його пера.

Розуміється, чогось особливо шкідливого комусь це не завдало і воно було тільки зайвою тріскою, що підсилила й без того роздмухане полум'я писаннями чільних провідників організації.

Не зайво буде зазначити, що М. Кривенюк мав за дружину рідну сестру Лесі Українки. А скоро ореоля слави цієї незрівняної української письменниці тоді підпиралася офіційно більшовицькою літературною критикою, то в якійсь мірі це повинно було б відбитися і на особі М. Кривенюка. Йому довелося це відчути, але тільки в першій, тобто Київській, фазі передсудового слідства. Коли ж усіх підсудних наприкінці листопада 1929 року перевезли до Харкова, настала друга фаза слідства, що позначилася цілковитою нівеляцією людини-українця, і тоді М. Кривенюк став перед слідчим тільки, як контрреволюціонер. І це тільки відповідало духовій методі праці повновладного большевицького ГПУ. Десь наприкінці 1929 року, в останніх днях місяця грудня, ГПУ задумало забрати й саму матір Лесі Українки, стареньку, зовсім немічну й хвору Олену Пчілку. Вона лежала в ліжку. Спочатку пильні до своїх обов'язків агенти ГПУ, що приїхали арештовувати Олену Пчілку, спробували брутально поводячись, силою підняти її і примусити вийти до автомашини. І тільки коли безсумнівно переконалися, що вона не може навіть підвестися, заметушилися, запрацювали телефони, гінці, і тоді надійшла директива дати спокій людині, що одною ногою стояла уже в домовині. Так воно й сталося, бо за кілька місяців незабутній друг українських дітей і невтомний працівник на ниві української культури Олена Пчілка-Косач відійшла від життя. Принагідно треба відзначити, що чи не вперше в Україні похорони цієї видатної людини відбулися в цілковитій мовчанці без єдиного слова. Тільки коли труну спустили в яму, поршу жменю землі вкинув у могилу Мих. Серг. Грушевський, промовивши: "Хай земля тобі буде пухом". Оте все, що було сказано вголос. Після цього могилу засипано, а кілька сот людей, що були на похороні, постояли мовчки ще якусь годину і мовчки розійшлися. Своєрідний, ніким не підготований психологічний протест продемонстровано якнайяскравіше.

Отож і родинні зв'язки з Лесею Українкою і селянське походження були не всилі внести якісь зміни в більшовицьку тактику в їхньому ставленні до Мих. Кривенюка зокрема і взагалі до живих людей-українців.

На суді М. Кривенюк, з властивою йому лагідною вдачею, відповідав спокійно, але допит його тривав не довго і особливих моментів з його допиту відзначити не доводиться.

Засуджено М. Кривинюка на три роки суворої ізоляції, але умовно. 1931 року його знову було забрано до ГПУ; тоді він відсидів іще кілька місяців і після цього йому дали відносний спокій. Дарма що з фаху був біолог, він скромно працював на посаді бухгальтера в невеличкій установі, а за кілька днів перед війною виїхав був з Києва відвідати свойого старшого сина — інженера в Свердловську (кол. Симбірськ) і через воєнні події не міг повернутися назад, а тим часом дружина його Ольга Петрівна Косач-Кривенюк з молодшим своїм сином еміґрувала до Німеччини і 11 листопада 1945 р. померла в м. Авґсбурзі.

23. **Страшкевич Володимир Михайлович,** 54 роки, син священика, науковий співробітник ВУАН, редактор ІУНМ, колишній член УСДРП. Старий учитель ґімназії ще за царських часів, Володимир Страшкевич учителював увесь час і за Совєтів. Це людина спокійна, урівноважена, старий громадський діяч на українській ниві. Огрядний, повільний у рухах, неговіркий, похмурий з натури, він мав вигляд чумака і міг би грати цю ролю в театрі без найменшого гриму. З усього видно було, що він був спокійний і на передсудовому слідстві, так само спокійно тримався і на судовому допиті.

Засуджено Володимира Страшкевича на три роки суворої ізоляції з заміною на вільне вислання також на три роки. Він обрав був місцем свойого вислання м. Вороніж і ввесь час там перебував аж до другої світової війни. Під час окупації німцями України Володимир Страшкевич був у м. Києві, а з відходом їх він виїхав з Києва, але чи пощастило йому цілком висмикнутися спід большевиків і чи перебуває він тепер в еміґрації — невідомо. Був він бездітний.

24. **Шарко Вадим Вікторович,** 47 років, син службовця, науковий співробітник ВУАН, редактор ІУНМ, професор математики.

Відомо, що математики відзначаються сконцен-

трованістю думок, а тому в побутовому житті здебільшого бувають задумливо-розгубні.

Такий був і проф. Шарко. Він був найперше математик. Поза тим він був аматор-музика і громадський діяч. А понад усе він був відданий український патріот. Навіть математика — ця, можна сказати, інтернаціональна наука, набирала в нього національного характеру. Перший підручник українською мовою для початкових шкіл в Україні був Шарка Вадима. Пізніше він дав був підручник з математики для середніх шкіл, а в двадцятих роках, бувши професором математики в Кооперативному Інституті, видав друком літографований курс вищої математики. Поза своєю педагогічною діяльністю проф. Шарко віддавав велику данину українській культурі на ниві української термінологічної науки. Він брав активну участь у складанні української математичної термінології і вже перед самою національною нашою катастрофою 1929 року вийшов друком його математичний словник.

Навіть на передсудовому, так само і на судовому слідстві СВУ проф. Шарко підходив до справи зі своїм математичним мірилом. Як представник точної науки, він обраховував собі точно, що можна, а чого не можна говорити, а тим більше писати. І справді прф. Шарко, як мало хто з підсудних, мало давав волі своєму перу і мало писав. На суді він тримався спокійно і з математичною точністю відповідав тільки на те, про що його питали, не витрачаючи зайвих слів.

Засуджено проф. Шарка на три роки суворої ізоляції з заміною на три роки вільного вислання. Для проживання він вибрав був також м. Вороніж і там учителював у середній школі. Десь приблизно 1937 року під час лекції він допустився необережности вжити старого традиційного вислову: "В наше доброє староє время". За це позбавлено його права на педагогічну роботу і він перейшов був на утримання дружини, що була вправною друкаркою і двох дочок, одна з яких була неабияка музика, бо добре грала на роялю.

А загалом трагічна доля цієї родини. Підчас жорстоких і затяжних боїв під м. Вороніжом, коли всі міські мешканці майже безвихідно сиділи по сховищах, одного разу проф. Шарко наважився помандрувати до сусіднього села пошукати харчів, а тим часом німці загадали всім міським мешканцям вибратися з міста і то негайно, підганяючи багнетами і не даючи змоги щонебудь узяти з собою. Родина проф. Шарка вибралася також, опинилася в Вінниці, а проф. Шарко так і невідомо де дівся, і чи взагалі живий тепер. Дружина його в м. Вінниці померла, а вже тут на еміграції в газеті було оголошення старшої доньки проф. Шарко про розшуки її чоловіка.

25. **Дубровський Віктор Григорович,** 53 роки, син службовця, науковий співробітник ВУАН, завідувач видавничого відділу Цукротресту.

Хто відвідував побутові українські театри Карпенка-Карого, Миколи Садовського, Панаса Саксаганського, той пам'ятає вистави "Хазяїн" та "Два брати". Автора цих п'єс не подавалося на афішах. А автором їх був молодий-тоді Віктор Григорович Дубровський. Ці п'єси з захопленням сприймав глядач, тим то згадані ідейні антрепренери, що для них справа розбудови українського театру за передреволюційних царських часів була не так справою комерційно, як засобом до розворушення, розбудови й поширення української національної ідеї, напосідали на працівника річкової фльоти на Дністрі Віктора Григоровича Дубровського, щоб він далі писав та збагачував репертуар українського театру. Але він узявся до іншої роботи і не покидав її до останнього часу, заживши собі нею немалої слави, як лексик. Український словник В. Дубровського першим виданням вийшов 1911 року, а в перший рік революції 1917 р. цей словник вийшов другим виданням, але в подвійному, чи навіть потрійному розмірі. Тоді ж вийшла друком і його "Московсько-Українська фразеологія". Пізніше, вже за радянських часів його словник витримав іще одно, третє видання і крім того 1928 року вийшов друком його словник технічної (переважно річкової) термінології.

Працюючи над українською лексикою, він віддавав себе цій справі з запалом непохитного борця за українську мову та українську ідею взагалі, з твердим переконанням про безсумнівну перевагу української культури над російською. На передсудовому слідстві, пишучи зізнання на цю тему, він твердо обстоював цю свою позицію, зазначивши, що російсько культура на протязі цілої своєї історії здебільшого живилася з української культури й послуговувалася в своєму розвитку працею українців. А натомість російська культура дала Україні тільки "соху, лапті і самовар". Пізніше на самому процесі, на запит голови суду Приходька, чи підтримує він це своє твердження, Віктор Григорович Дубровський повторив цю свою формулу, привселюдно, уголос ствердивши своє переконання в цьому.

Кохаючись в українській лексиці й термінології і маючи до того багатющу пам'ять у цьому напрямі, Віктор Дубровський так знав Правобережжя України, що міг визначити, де і в якій місцевості уживають те чи інше слово, тобто місце його походження. Коли б дати було йому нормальні часи та нормальні політично-національні обставини, Україна безсумнівно мала б свого Даля, з тою тільки різницею, що російський Даль був з походження швед, отже і тут Росія послуговувалась чужою культурною силою в справі розвитку своєї мовно-лексичної культури, а Дубровський був би свій національний Даль. (Далі буде)

Л. ЛУНСЬКИЙ ОКУЛІСТ

Екзамінуємо очі, добираємо окуляри на різні недомагання очей, нервовість і болі голови.

Говоримо по-українськи

470 College St. W., RA 3942

Юрій ШЕРЕХ

ПОКОЛІННЯ БЕРЕ ФАЛЬШИВУ НОТУ

"Щось є гниле у данському королівстві"

Гостре почуття фальшу проймає, коли читаєш першу збірку новель Леонида Полдави "У вишневій країні". Фальш і мистецтво — несполучні.

Я довго вагався, чи писати про це, чи витягати цей фальш на людські очі. Буде це корисне авторові? Чи не буде це занадто радикальним заходом "лікування", що приносить радше смерть, ніж рятунок? Але я вірю в автора. До того ж хвороби цієї збірки — не тільки його особисті. Він поділяє їх у тій чи тій формі з своїм поколінням. Я хочу вірити також у це покоління. Бувають такі ситуації, коли тільки хірургічне втручання може врятувати життя.

Фальш новель Полтави це, насамперед, стилістичний фальш. Він починається з того, що ці новелі написані не на свої теми і не своїм голосом. Я поділяю думку І. Кошелівця, що наслідувати Юрія Яновського в будові фрази і образу — річ згубна. Бо дикція Яновського занадто індивідуальна, і в інших устах звучить пародією. Це стосується однаково до Багряного і до Полтави. І все таки треба визнати, що ті новелі, де Полтава намагається говорити голосом Яновського, ще розмірно кращі. Це "Прапор Фінляндії", де за монтером криворізького заводу (якого? Для Кривого Рогу типовіші не заводи, а рудні!) Степаном Юхимовичем Сіренком ми без труду впізнаємо нашого давнього знайомого Чубенка, і це "Честь", що хоч і в кривому дзеркалі, відбиває "Шаланду в морі" Яновського. Бо в інших оповіданнях самостійности не більше, але зразок — найнижчого ґатунку — журнально-пропаґандивний нарис з оунівських видань, зразок, що може мати більшу чи меншу пізнавальну цінність, але з мистецького погляду становить собою неперевершений зразок псевдомистецтва, фальшування засобів мистецтва.

Стилістичний фальш новель Полтави не обмежується на говоренні чужим гоосом. Він проймає найдрібніші клітинки мистецького тіла новель. Сама фраза Полтави раз-у-раз фальшива. Ілюструвати це можна з кожної сторінки. Ось кілька прикладів. "Тоді ввірвався вітер, впарі з присмерками, в хату". Присмерки, що вриваються в хату? Автор хоті бути динамічним. "Аглая відхилилась, притулившись молодою спиною до стовбура вишні". Можна собі уявити образ молодої спини в вірші на еротичну тему, та й то важко. Ромен — "місто історії й ромашок". Яке місто не є містом історії? Що значить місто історії? За позірною глибиною формули ховається порожнеча. Нічого специфічного роменського у визначенні нема.

Власне, порожнеча. І говорення з чужого голосу, і стилістичний фальш, і позірна глибина мають призначення сховати порожнечу. Але порожнечу в мистецтві сховати не можна.

Порожнеча зроджує нагнітання деталів, накопичення образів "льокального характеру". Візьмім новелю "Честь". Дія відбувається в рибальському коглоспі, над морем. І всі образи автор подає в, сказати б, "морських фарбах". До набриду, до смішного, до переситу і, вибачте, ремигання. Мати "дихала так, як море в негоду". Варена риба "посунулась-попливла по дошках", — це має означати, що перекинули тарілку з вареною рибою з стола на долівку. Герой новелі "просолений, солодковусий її муж". "Муж її стояв на порозі, мокріший моря". Що сказати про мокре море? Навіть Блакитний, що писав про море, що це просто багато води, не додумався до того, щоб говорити про мокре море! Навіть, коли рибалки хочуть пити, то п'ють "гірку воду з морського шумовиння". Що сказала б на це медицина?

Автор старається ні одного слова не сказати попросту. А сказавши його раз, він повторює його знов і знов, силоміць затягаючи його в невідповідні й несмачні контексти. Скаже про плян колгоспу, — і додасть: "Боже, а що як і море має свій плян?" Образ пляну моря — сам по собі несмачний і "за волосся притягнений", але подвійно недоречний він у сполученні з Богом, якому адресується запитання. Чи Бог це щось на зразок органу, що координує всі пляни? Жінка вбиває напасника сокирою. "Сокира залишилася стриміти в його голові, держаком вгору, чортівським хрестом над чортом". Заходять до хати інші. Вони "спинились, вдарені беззвучним громом, сокирним громом: над їхнім головою стримів держак — чортівський хрест над чортом". Сокирний грім... Трудно уявити собі справді більш "сокирне" поводження з образом.

З другого боку, наполягання на образ чорта теж тут невипадкове. Жінчині діти називаються раз-у-раз янголами. Сама жінка — Божою Матір'ю (двічі, отже, не випадково). Уявіть собі ситуацію: "Божа Мати", рятуючися від ізґвалтування, вбиває чорта сокирою. Мистецький несмак межує тут з мимовільним блюзнірством. Але далі може ще гірше. Провину приймає на себе чоловік і йде до Сибіру. Коли він повертається за п'ять років — "вона поцілувала свого мужа... цілунком Божої Матері". Я не хочу коментувати це місце. Можна бути релігійним чи нерелігійним, але навіть з погляду суто мистецького образ Божої Матері має свій зміст і свій почуттєвий тон. Їх можна руйнувати з деструктивною метою. Деструктивної мети в Полтави нема. Він подає все це всерйоз. Виходить — пародія. "Гавриляда".

Але фальш у змалюванні образів проймає не тільки образи цієї новелі, а всіх. Герої новель Полтави написані агітаційно. Метода дуже проста. Негативні типи треба наділити якоюсь огидною рисою. "Майор Яригін — людина руда і зла, слів випускав із рота мало, більше куль з пістоля". Український фолкльор теж не любить рудих. Коли ступає Никодим, "глиняний свищик розсипався в порох під його тяжким високим чоботом". Бачте, як він руйнує дитячий милий світ кожним кроком, який він брутальний. "Кабаном називали того постійно пітного висуванця". Зрозуміло, чому він постійно пітний — адже він донесе на позитивного героя оповідання... І нарешті "не Анна, а тигриця"... Це — аґентура Москви.

А ось позитивний герой: "Той молодий лев, кре-

мезний чоловік, з тонкими пальцями музики, з чолом пророка". Як вам подобаються, читачу, леви з чолом пророка й пальцями музики? Та на цьому не кінець, бо "чоло його — небо, осяяне березневим місяцем". А чи така фраза — про того ж таки героя — не могла б фігурувати в першому-ліпшому бульварному романі: "Молодий історик з привабливим обличчям ученого безмежно любив". Безмежна любов — та ще й... молодого лева, чи то пак молодого історика...

Ясна річ, усі позитивні герої словечка не скажуть, не згадавши України. Дівчину вони цілують тільки провадячи протимосковську розмову. Ось ця сцена:

"— Хмельницький мусів так зробити (укласти союз з Москвою. Ю. Ш.). Але його зрадили.

— Хто?

— Москва.

— Як я ненавиджу зраду! — аж вигукнула Аглая, і тоді Арсен вперше поцілував любу дівчину, і вперше в житті Аглаї стало млосно".

Тут знову не знати, з чим маємо справу — блюзнірство? пародія? свята наївність, що переходить у злочин, бувши оголошеною друком?

Мабуть таки останнє. Хіба не наївність і те, що автор наділив свого героя чотирма кованими скринями археологічних знахідок, що їх герой тягає за собою і на підставі цих чотирьох скринь з їхнім змістом пише "історію своєї нації" (ох!), яку виловлює НКВД. І коли нарешті НКВД перехоплює чотирискриневий рукопис, то виявляється, що на примірнику написано: "Копія, другий примірник", — і тоді "вжахнулися там, за червоним столом, в таємній кімнаті НКВД". Ще б пак не вжахнутися. Та мимохіть звернім увагу ще на той "червоний стіл", — чи не від крови бува, — і на ту "таємну кімнату". Ясна річ, що коли цього героя виводять рано-вранці міліціонери на загибель, — він "посміхається". Всім таким героям у таких ситуаціях у такого гатунку літературі одвіку покладено посміхатися. Хоч та посмішка, признаймося, досить ідіотично тут виглядає.

І інший герой, з іншої новелі, не кращий. Ідучи на смерть, він вкладає іншим "в серце — останні слова гордого українця, революціонера Остапа". А порівнює його автор, правда, не з левом, але з метеором, що прошумів над землею (Питання про шум метеорів — окреме питання).

Всім цим героям ми не віримо, бо в них нема людських почуттів, нема своїх думок, є тільки показовий героїзм і проповідування загальників про міць України, від яких уже давно відійшли і українські політично-революційні організації, не кажучи вже про те, що їх ніколи не знало в такому вигляді життя, де все це незмірно складніше, цікавіше, глибше, індивідуальніше, — а наскільки ж складніше, цікавіше, глибше, індивідуальніше це має бути в мистецтві, щоб стати справжнім мистецтвом, а не фальшивою монетою. Бо що як не фальшивки, всі ці міркування про ніжність, "що спирається на залізо й кров", про те, що "ми вже заслужили право бути гордими"? І хіба не пародійна подяка героя за — але подаймо краще місце в оригіналі, бо інакше справді трудно повірити:

"— Знаєте, Аглає, колись ви сказали, що в моїм обличчі є щось українське. Я вдячний за ці слова".

Можна собі уявити француза або італійця, що дякують за те, що в їхньому обличчі знайшли щось (ЩОСЬ!) французьке чи італійське? А чого варте висловлення автора з приводу людей у Любечі: "Мало хто говорить поправніше, але люди золоті". Виходить, що вартість внутрішнього світу людини виміряється поправністю її української мови?

Я не знаю, чи Полтава писав свої новелі вперше для нашої націоналістичної преси. І я не думаю, щоб він свідомо писав пародію на стиль і рівень нарисів цієї преси, на рівень мислення декого з людей, що провадять ці видання. Але що це об'єктивно вийшло або пародією або нечуваною фальшивкою, — це не підлягає сумніву.

Я не бачу в новелях Полтави нічого **справжнього.** Починаючи від фрази до характеру героїв, починаючи від поодиноких образів до цілости розгортання дії, від окремих оцінок до цілої, з дозволу сказати, ідеології — все тут суцільний, кричущий, неймовірний фальш. Уся ця супер, гіпер і ультра українськість, увесь цей казенний оптимізм, уся ця бляшана героїчність, уся ця вимушена, у механічні рупори передавана і ними посилювана, але справді неприродна хрипкість дикції!

Якби Полтава не написав нічого більше, а тільки цю збірку, то й тоді було б видно з вгляду в її зміст її зфальшованість. Але є і автентичні документи від Полтави, що вказують на те, наскільки награне все те, що ввійшло в книжечку "У вишневій країні". Я маю на увазі його мініятурну збірку поезій, що її він видав з датою 1948 року під назвою "Жовті каруселі". Її провідний мотив — порожнеча, безнадія, розчарування, брак берегів, куди б можна пристати.

Вся наша весела планета —
Це братська могила.
Пішли.
Цим снігом завіє і нас,
І наші могили. Лишаться
Мости і будови — ми довго
Ще будемо жити тоді!

"Жовті каруселі", збірочка абсолютно щира, була криком поета про порожнечу навколо нього. Вона й лишилася криком у порожнечу. Ніхто не відгукнувся на неї, ніхто не простягнув поетові руки. Це вина всієї критики, в тому числі і автора цієї статті. Збірка занадто випадала з казенно благополучного стилю української літератури як дома, так і на еміграції. Можливо, що це мовчання було однією з причин, що відштовхнули поета від щирости і привели його до фальшування почуттів і фальшування мистецтва.

Є на це одначе й інші причини, ширшого й глибшого характеру. І вони стосуються не до самого Полтави, а до всього його покоління. Певною мірою вони входять також у проблематику зустрічі підсовєтської людини з Заходом. Саме тому мені здалося доцільним узятися за цю статтю, хоч збірочка новель Полтави як мистецьке явище ледве чи заслуговує більше, ніж двох рядків нонпарелем. Ішлося мені не про те, щоб "рознести" Полтаву і його покоління, а про те, щоб показати йому і їм, де вони перебувають і куди можуть іти, — так і наскільки, як я це розумію. Бо мені не

хотілося б думати, що історія цього покоління вже закінчена і що воно сказало все, що могло сказати. Бо я тривожу душу його будучим, бо я вірю в нього. Бо до нього можна було б адресувати запитання поета, скероване до більшого адресата, — мовляв, — невже

задармо в слові твойому іскряться
І сила й м'якість, дотеп і потуга
І все, чим може вгору дух підняться?

Це покоління тих, хто був вихований у совєтських умовах і чиї перші літературні спроби припадають на передвоєнні роки. Тоді вони почали знайомитися з генералами підсовєтської літератури. Дехто встиг трохи потертися в передпокоях київських редакцій літературних журналів або Спілки письменників. Дехто встиг дістати листа від Рильського, Тичини чи іншого Панча. Але письменниками вони не стали тоді. У часи війни вони здебільша виступали на сторінках районової преси. Це були патріотичні вірші про Україну. Потім відбулася епопея втеч і евакуацій, зустріч з літературою еміграції і — якоюсь мірою — з західнім світом.

Сьогодні це покоління перебуває в стані поважної кризи. Ось імена представників цього покоління, незалежно від рівня й ступеня обдарованости. Юрій Буряківець, Олег Зуєвський, Петро Карпенко-Криниця, Леонід Лиман, Іван Манило, Михайло Ситник, Яр Славутич, Ганна Черінь... Що з ними сталося за ці роки? Одні потонули в елементарній безкультурності (Буряківець, Манило). Другі борсаються між безпредметною розпукою єсенінського пошибу і казенним оптимізмом партійної теж поезії (Карпенко-Криниця, Ситник). Треті рятуються в позицію іронічно-скептично-насмішкуватого ставлення до світу (Лиман, Черінь). Лиман довів інтонацію цієї збайдужілої еклезіястичности до віртуозности —

Позавчора тут ями були
(Ця планета утратила скарби),
На вагонах німецькі орли
Виглядають з-під сірої фарби,
Розірвав хтось плякат на стіні,
Перекопано ровом алеї...
Із-за рогу назустріч мені
Наблизилися два фарисеї, —

але ця поза удавано байдужого розчарування чомусь нагадує мені позу чорногуза, що стоїть на одній нозі, бачачи-не-бачачи болото перед собою, чуючи-не-чуючи кумкання жаб. Та життя на одній нозі не простоїш, а це покоління, хоч і дуже постаріле, — все таки ще якоюсь стороною своєї душі молоде.

Спільна риса представників цього покоління — брак позитивів. Вони щирі — поки вони іронізують, плачуть, ненавидять, зневажають. Як тільки доходить до позитивного, вони стають фальшиві. Вони співають на тон найближчого партійного оточення. Вони виконують соціяльне замовлення. Упівські поезії Ситника, Славутича, Карпенка-Криниці — це питома совєтська поезія, тільки звичайно з іншою політичною адресою.

Дуже виразно це помітно й на творчому шляху Полтави. Його перша збірка поезій "За мурами Берліну" виросла з ненависти до німців. Неприйняття Заходу зродило найкращий із творів Полтави — неперевершену "Пані Герту", цей саркастично-убивчий виклик світові західнього бюргерства, а може через голови бюргерства — принаймні в уяві самого поета — і Заходові взагалі. Потім прийшов розпач і скепсис "Жовтих каруселъ". І нарешті казенна фальшивка колопартійних новель "У вишневій країні".

Ненависть цих поетів до совєтської системи не підлягає сумніву. Але там був їхній ґрунт. Зустріч з Заходом показала їх непідготованість і безпорадність. Хоч вони добре знають, що Захід — це не тільки пані Герти, а і справжня висока інтелігенція, але входу туди вони не мають. З неспроможности ввійти в цей світ росте їх підсвідома ненависть до цього світу і так само підсвідома якась туга за залишеним дома світом (Читай наскрізь хибну, але психологічно зрозумілу рецензію Полтави на совєтсько-малоруський фільм "Тарас Шевченко" в "Нових Днях" ч. 26!). Дві ненависті, любов до зненавидженого, заздрість і передусім безмежне безґрунтянство, більше того, я б сказав, безповітряність створюють стан перманентної нерівноваги, задухи, неспроможности нормально й широко дихати, викривлення всього духового життя.

І тут стає в пригоді совєтський погляд на літературу. Література є не для того, щоб душа промовляла до душі, а для того, щоб прищеплювати офіційно прийняті погляди. Отже, приєднаймося до котрої небудь партії й пишімо те, чого жадають редактори її органів. А надто коли це часто — єдина можливість бути видрукуваним, ба навіть — чи чувана річ — дістати якийсь жалюгідний гонорар. Та справа тут не тільки у вигідності робити так і не тільки в рештках совєтського наставлення щодо літератури. Справа ще й у тому, що це все таки дає ілюзію якоїсь діяльности, навіть корисної літературної діяльности самому поетові. Це заповнює порожнечу в душі і в часі. Це породжує на короткі хвилини часом і ілюзію наявности оточення, ґрунту. Забувається, що справжній майстер ніколи не йде за гаслом "Співай, поете, з нами в тон", — що він тим і справжній, що співає власним тоном, що накидає свій голос оточенню.

Але пора переходити від аналізи до порад. Сказати поетам цього покоління, що їм треба вчитися, хоч вони вже й не молоді? Так, це було б слушно, але це вони знають і самі (Хоч майже не роблять цього). Сказати їм, що мистецтво має бути щире і не боятися, коли це треба, — протиставити власному суспільству? І це вони, мабуть, знають. Мені здається одначе, що єдиним справжнім виходом із ситуації може бути — знайти справжній ґрунт. Еміграція сама не може бути достатнім справжнім ґрунтім. Її треба доповнити тим ґрунтом, що його можна знайти в тій країні, з якою зв'язала автора доля. Годі жити на острові, треба зануритися в хвилі навколишнього життя. Нема чого боятися за своє українство. Воно не втратиться, — хіба що людина перестане бути письменником.

У зв'язку з цим варт ще раз згадати творчість Славутича й Зуєвського. Славутич, може з самого свого темпераменту менше від своїх однолітків

схильний до гістерії, розпачу, скепсису й іронії, зробив спробу врятуватися від порожнечі безгрунтянства в технологію поезії. Це дало кілька справді добрих пластичних образків у збірці "Гомін віків", але потім поет захряс у словникових розкопах, спробував рятуватися в "масову" поезію газетно-"героїчного" типу — і тепер не появляє нічого принципово нового й поетичного. Зуєвський сьогодні чи не єдиний з покоління, хто намацує грунт під ногами. Він знаходить його в чужій поезії, здається, найбільше покищо німецькій. Це дає йому змогу подолати туманний "теж символізм" його першої збірки "Золоті ворота" і знайти свою власну манеру, до того ж цілком відповідну його поетичній, сказати б, вдачі, а тому — не штучну, не казенну, не "данину кесареві".

От, власне, в тому проблема перед поетами Полтавиного покоління. Вони надто звикли платити поезією данину всіляким кесарям. Тим часом поезія є розмова з Богом.

Проф. С. КИЛИМНИК

"МАЛАНКИ" — ПЕРЕДОДНІ НОВОГО РОКУ

"Ой, за лісом, за лісочком
Сіно косить Василечко...
Щедрий вечір, добрий вечір..."

До складу "Сонячного кола", зимового циклю свят, входило свято **"Щедрого Бога",** що пізніше прибрало назву **"Маланки", "Щедрівки".**

З новорічних свят — "Маланки-Щедрівки та з "Василя" ми пізнаємо дуже стародавні дохристиянські вірування з притаманними анімістичному світоглядові магічними діями та словесним чаклуванням. Яку назву мали ці новорічні святкуванняу наших пращурів, на жаль, ми докладно не знаємо — це не збереглося; але — судячи за змістом рефрена — **"Щедрий вечір"** — певно у передхристиянські часи нинішнє свято "Маланки" й носило цю назву — "Щедрого". Характерно те, що новорічні свята мають у собі ознаки (елементи) та зміст цілорічних свят зими, весни, літа та осени. З логічних міркувань — це є послідовно, бо новорічні чаклування-моління — це чаклування на весь рік.

У давнину — це було величне релігійне й громадське свято. У часах похристиянських Новий Рік не є релігійним святом. А Богослужба на Новий Рік присвячується св. Василю. Православна Церква має свій Новий Рік, коли не помиляюся — 15 серпня.

Новорічні святкування XVII-XVIII-XIX в. в. у різних місцевостях України мали свої особливості, незначні відмінності. У цій короткій розвідці я зупинюся на звичаях, що були прийняті в західних та центральних областях України.

З "Маланками" закінчувалися "Святі вечори" (від 24 по 31 грудня). Ті Святі вечори були призначені для коляд і для взаємного відвідування родичів, сусідів та знайомих. У ті вечори нічого не можна було робити в господарстві й усюди панував святочний настрій. Лише обов'язковим був догляд за худобою. Від 24 грудня до ранку 1 січня не вимітали й не виносили "дідуха", яким була встелена долівка в хаті (житньо-пшеницею та луги, поросли буйними травами. Щедрий лівка й стіл **знаменували ниву,** густо вкриту житом-пшеницею та луги, поросли буйними травами, Щедрий бог урожаю мусів бачити прообраз "повної й щасливої" ниви й у Новому Році подати такий сам урожай.

Але зупинимось на **"Щедрому вечорі"** — на **"Маланках".**

За віруванням наших далеких пращурів у ніч напередодні Новому Року Щедрий бог сходить з неба на селянську ниву, у селянську хату, в господарство, до худібки. Його зустрічають у хатах дід Ладо та духи померлих, що прийшли з поля й лугів і є у цей час у дідухові-снопові, на столі у сіні й на долівці у сіні-соломі. Цей Щедрий бог усе бачить, усе чує, усе знає, але його бачать лише Ладо та інші духи померлих та ще худоба.

У цей вечір прощають коляду й цей вечір уже не святий, а щедрий вечір.

Увесь день на "Маланки" господар порає надворі, дає усьому лад; обходить худібку — чистить хліви, стайні, обори, підстелює свіжу солому (в окремих місцевостях підстеляють сіно під Новий рік); зґреблом та щіткою вичісує коней, корів, волів, накладає "дозволу" у ясла відбірного пахучого сіна, збільшує коням та вівцям обрік, напуває... Далі прибирає подвір'я, клуню, шопу з сіном, дровітню, возовню, погрібники, повітки, комори, пасішницька, навідує стебник. У цю ніч, іще з вечора, зійде з неба "Щедрий бог", усе розгляне, розмовлятиме з худібкою. Він спитає:

— Чи добре годує господар?

— Чи доглядає свою худібку, чи чисто тримає, м'яко стелить, вчасно напува?

— Чи не б'є? Чи дає відпочинок?

І коли худібка відповість, що добре, то й господареві буде добре вестися у Новому Році.

Акад. М. Грушевський подає таке:

"У гуцулів господар, або господиня в чоловіковій шапці, виходить з хлібом до води, окунає тричі хліб у воді, промовляючи: "Не купався хліб у воді, але я в здоров'ю й силі". Набираючи води до коновки, приказує: "Не беру воду, але мед і вино". Прийшовши з тим до хати, покладає хліб на голову домашнім, приказуючи: "Абисьте були такі величні, як Василь величний". У коновку до води кидає кілька монет і тою водою вранці на Новий Рік усі вмиваються по старшині. Це приносить щастя до грошей на цілий рік..." Іст. Укр. Літ., т. І-й, стор. 163.

Господиня, лише "мине з полудня", починає готуватись до "щедрої вечери". У неї чистенько вже побілено, підведено піч, приготовано чисту білизну для всіх членів родини, напекла вона вже книшів, калачів, книшиків і паляниць. Сьогодні мусить бути справді щедра вечеря, скоромні різноманітні й смачні страви. Стандарту страв, як на "Багатий вечір" тепер нема, нема обов'язкових страв. Але здебільша готують м'ясні та мучні страви: квасок, печеню, ковбаси, кишку, млинці, вареники тощо. Млинці є обов'язкові. Старі бабусі з'ясовували: щоб сонечко так землю припікало, як вогонь млинці, і щоб навесні й улітку все так росло, як тісто на млинці (на дріжджах).

Особливо шанують піч на "Маланки", зокрема у гуцулів. На Гуцульщині записано таке сказання про цю піч: ..."Цілий рік вона робить службу, а на Василя іде в танець, вона ся віддає"...

Тому то піч на "Маланки" мусить бути чисто вимащена, "щоб не кляла, що не вимащена". Ніхто у цю ніч не спить на печі, не сидить, нічого на неї не кладуть, бо "тяжко їй танцювати"... "Нехай спочине"... "Василь з Маланкою приходять танцювати на печі — аби їм не перешкоджати"... На піч кладуть овес — "на коровай, так і як у нас на весілля, і їй дається вівса, як ся віддає". "Аби мала чим коня годувати, бо вона їде в місто, на герць".

Але починає смеркати. Уся родина вже в хаті. Одягають чисту білизну, моляться, курять ладаном, як і на Кутю. Застеляють лавки чистими рушниками й сідають вечеряти.

Урочисто споживають Щедру вечерю. За вечерою проходить лагідна розмова на господарчі теми з минулого року. Господар наливає чарку горілки, підіймає, і, звернувшись до всіх за столом, промовляє:

— Дай, Боже, у цьому році нам усім щастя, здоров'я, — а звернувшись до снопа на покутї, — а померлим царство небесне.

Під час вечері на столі лежить книш, чи колач та горить воскова свіча, в інших місцях, як Буковині — три свічі й три калачі...

Іще під час Щедрої вечері, коли іще не цілком смеркло — лунають голоси щедрівників - щебетухів, цебто дітей.

Діти юрбами біжать від хати й до хати. Ось почулося тупання дитячих ніг під вікнами.

— Чи защедрувати вам? — дзвенить дитячий голосок.

— Щедруйте!

— Кому?

Діти щедрують лише дітям, зрідка господареві. Дитячі щедрівки цікаві своїм казковим гіперболічним змістом. Фігурують у щедрівці імена дітей, що їх почують з хати: Івась, Петруньо, Юрко, Маланя, Марійка, Гануся.

Могутньо й завзято дзвенять дитячі голоси:

Як то Івась пшениченьку жав,
Як Василько сіно косив,
Як Юрась коника сідлав,
—Як Ганнуся косу-русу чесала,
Як Марічка воли пасла... і т. д.

За кожним рядком — приспів:

Щедрий вечір, добрий вечір,
Добрим людям на здоров'я!

У кінці діти полективно рецитують побажання господарю й господині на Новий Рік.

Характерним у більшості є те, що, коли колядувати ходять усі, то щедрують лише діти, дівчата й молодиці. Хоча в Північній Буковині щедрують діти й парубки.

Крім цього на Наддніпрянщині здебільша щедрують лише на "Маланки", а в Галичині та Буковині — на Водохрещі.

Дівчата та молодиці йдуть щедрувати після дітей, коли вже цілком смеркне.

Дівчата та молодиці, прийшовши під вікно, то лише питають:

— Чи защедрувати вам?

А вже самі знають кому. Насамперед щедрують хлопцеві, що неодруженний чи дівчині, що на відданні. Коли таких нема — щедрують господині, потім господареві, а потім дітям.

Мотиви щедрівок близькі до коляд, але цілком відсутні мотиви деміургічно-космічні (про створення світу). Натомість переважають мотиви еротичні — про одруження та героїчні.

Зміст хлоп'ячих і парубочих щедрівок: Як Павлусь (чи інше ім'я) пшеничку жав чи косив, як бриніла коса коло пакоса, як приходили до нього і батенько, і матінка, і братенько, й сестричка — всі просили йти доодму. Але він нікого не послухав, лише миленьку, що на останку прийшла до нього. А чи: Як Юрко (Івась, Андрій) коником грає, коником грає військо збирає, як ворога воює, як перемагає, як виводять йому коня в наряді, полумисок злота... Він на все не дивиться... Лише тоді "шапочку зняв, замирився, поклонився й звеселився", коли вивели йому гречную панну Марійку (чи Катрусю, Ганнусю...).

Зміст дівочих щедрівок:

Як Ганнуся (Настуня, Маруся...) косоньку чесала, князенка Петруня на весілля ждала..." А чи: Марійка, як яблунка, як тополя, як зоря. Мала червоне яблучко, хто не просив — не дала: ані батькові, ані матері, ані братіку, ані сестричці, а віддала лише миленькому... А чи: Роботяща Настуня — "По воду йшла, як бджілка гула, — з водою ішла, як зірка сяла..."

Мотиви щедрівок господареві:

"Пан господар, ясне сонечко, живе, звичайно, у золотій палаті, золоті зорі у нього на повалі, рогаті стада — на пасовиську... Він у багатстві... Сам Бог його благословить, а Матінка Божа у нього за столом сидить..."

У Півн. Буковині є щедрівки т. зв. "Гейкання", що виключно бажають господарю доброго приплоду худібки:

...Гей, гей!
Вийди, вийди, газдо з хати!
Гей, гей!
Маєш радість коло хати!
Гей, гей!
Ягнички ся покотили!
Гей, гей!
Коровки ся потелили!
Гей, гей!
Кобили ся пожеребили!
Гей, гей!

(Записана з уст І. Олексюка)

Мотиви щедрівок господині:

Багатство, достаток у хаті; лад, порядок; полотна тче, скатерті, рушники білить... Добрий урожай на городі... Діти слухняні... Вірність і любов до чоловіка.

Особливу категорію щедрівок складають мотиви взаємин невістки — свекра й свекрухи. Невістка входить у нову родину й на неї покладається вся важка робота. Ніхто їй не допомагає:

"А в печі окріп кипить,
А в хліві порося квичить,
А в колисці дитя пищить,
А в запічку воркун ворчить (свекор),
А на печі свекра гугонить,
А на полу голуб лежить...

Образ господині: вірна дружина, люб'яча мати, роботяща, красива, ніжна, добра, порадниця... У неї "у світлиці сяє".

У Закарпатті й на Буковині є оригінальні щедрівки, які не відповідають розміру щедрівок взагалі (4+4). Приклад: "Ой, ченчику-васильчику, (квіти)

Посію ж тебе у городчику,
Три рази на день поливатиму,
За русу-косу заплітатиму.

Виросла коса аж до пояса,
Ні розплести, ні розчесати,
Прийде ним ся припережати.

— — — — — —

Наша Маланка качура пасла,
Заким вечірня зоря не згасла.
А як вечірня зоря згасла,
Наша Маланка качура напасла...

(Записане з уст. І. Олексюка)

Художні засоби щедрівок близькі до колядок. Пестливі епітети, імена, зменшені назви, ідеалізовані образи, високі ідеали жінки-дружини, жінки-господині, жінки-матері; господаря-дружини, батька. Образи й дії надзвичайно гіперболізовані, милозвучність, алітерація й асонанси знамениті. Порівняння надзвичайні: господині з зорею, господаря з сонцем, парубка-князенка з місяцем і т. д. Зміст щедрівок просякнений анімізмом, вірою у здійснення того, про що щедрується.

Рефрени одноманітні, але являють собою ту "силу слова", в яку вірили наші пращури:

1. "Щедрий вечір, добрий вечір..."
2. "Щедрий вечір, добрий вечір на цей вечір..."
3. "Щедрий вечір, добрий вечір, добрим людям на цей вечір..."

Поруч з щедрівками є чаклування-бажання, що не співається, а виголошується речитативом.

Невід'ємною частиною "Маланок-Щедрого вечора" — є гадання-чаклування та магічні дії. Гадання близькі до гадань Різдвяних, Андрія чи Катерини, але є й особливості.

1. Чаклування печі, щоб добре пекла, варила й гріла.
2. Чаклування багатства-урожаю та приплоду:
   а) Господиня накладає "гору" пирогів, чи кілька книшів один на другий.

   Господар ховається за це й питає:

   — Чи бачите мене діти?

   — Не бачимо, тату! (Потебня, Т. II, стор. 159).

   — Дай же, Боже, щоб і на той рік не бачили.

   Така ж церемонія проходить і з господинею.

3. Проф. Л. Білецький подає такі гадання-ворожіння на Маланки (під Новий Рік):

"Ніч перед Н. Роком — ніч ворожіння. Ходять по вулиці й питають у першого подорожнього ім'я й так одгадують ім'я нареченного або нареченної; лічать кілки, стовпи огорожі: коли кілок, стовп, високий і в корі, то такий буде й чоловік: високий та багатий; витягають солому із стріхи — коли вона з колоском, особливо коли колосок із зерном, то й з достатком буде життя; насипають на купки жито й коло кожної купки ставлять воду в покришці і приносять півня й курок та дивляться, чия курка або півень, що почне робити: їсти, пити, співати, битись із іншими або ховатись — на підставі всього цього ворожать про свого судженого або суджену; загадують чи буде майбутній рік урожайний, неврожайний, дощовий чи сухий; до нової миски води дають 9 ложок води й ставлять миску на сволок. Рано на Новий Рік міряють воду; коли вода прибула, то корови будуть давати більше молока, ніж у минулому році, коли вода убула — то менше" і т. д. (Д-р Л. Білецький, "Історія Укр. Літ.", т. I, стор. 60).

Крім цього гадають на квасолі, на макові, на тіні, клоччі тощо.

З характерних дій у новорічну ніч треба відмітити "водіння кози", переодягання та маскування, "подорожування Василя з Маланкою". Але цей маскарад-лицедійство частіше проводиться на Новий Рік і рідше у ніч на "Маланки", тому й подам цю обрядовість у II частині "Новорічних звичаїв".

Треба згадати іще один обряд, що проводиться на "Маланки" — це "пряма борозна". Хоч, правда, і цей обряд проводиться лише в окремих місцевостях України на Маланки, а в більшості — на Новий Рік. Карнавал з "козою", "конем" і „ведмедем" бере з собою плуга й на подвір'ї у господарів проводить "першу борозну", а потім перший посів. Цей ритуал заворожує силу худоби (коней чи волів), вчасність і вдалість оранки та посіву.

Молоді молодиці та чоловіки, а у другій хаті дівчата-щедрувальниці та колядники-хлопці, по щедрівці збираються, роблять складанку й святкують "латки".

Ці вечорі проходять дуже весело, з щедрівками, піснями, музиками, танцями та смачною вечерою. Саме під час цієї щедрої спільної вечері проводяться спільні гадання-ворожіння, здебільша на еротичні теми.

На межі старого й нового року, близь 12-1-ої години молоді хлопці "крадуть" у селі в господарів легке горюче — солому, кукурудзіння, очерет і на кожному кутку палять вогонь, скачуть через нього — очищуються від злого, весело вітають вогнем-сонцем щедрого бога, Новий Рік!

Так кінчаються церемонії "Маланок-Щедрого вечора" напередодні Нового Року.

Багато сказань, легенд і вірувань пов'язано з новорічною ніччю. Пригадаю лише деякі.

1. У новорічну ніч перед першими півнями горять зачаровані гроші.
2. Відьми вилітають на кочергах на місяць — виганяють туди старий рік.
3. Потерчата переслідують своїх бабок-повитух, тому бабки-повитухи мусять у цю ніч бути з різкою.
4. Усі духи хати на чолі з Ладом збираються з радяться, бо з завтрашнім димом від дідуха — полетять у небо, а відтіля на ниву.
5. Усі духи ярів, лісів, скель і вод чатують на людину, святкують і танцюють до третіх півнів... Тому всім треба бути обережними.
6. Коли місячна ніч — то місяць розмовляє з сонцем і зірками, а сонце призначає кожній зірці новонароджену душу і т. д.

Не дивно, що створився цілий ритуал "Щедрого вечора-Маланок", бо на закінчення року кожній людині хочеться заглянути у своє майбутнє, кожному потрібно проконтролювати себе, що зробив за минулий рік і що мусить зробити на майбутній.

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ
В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охітва

Продаємо добре чисте вугілля, маємо на складі тверде і м'яке вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугу.

Замовлення слати:
SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro
— Junction — Tel.: Zone 7—207. —

ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ

ЮРІЙ ІВАНОВИЧ ЛИПА

(Життєписні доповнення*)

Д-ра Юрія Івановича Липу я знав особисто на протязі майже чотирьох років: з 1939-го по 1943-й. Єднали нас тісні узи приязні й співпраці. Для опису інших періодів його життя користаюсь з його ж усних інформацій та різних джерел з другої руки.

У цій статті стараюся зробити дальший крок у вивченні життя і творчости Ю. Л. Тому не буду повторюватися, вважаючи, що читачі ознайомлені з дотепер оголошеними матеріялами про Ю. Л. (Див. Л. Биковський, "До проблематики життя й творчости Юрія Липи", На чужині, 1948). Подаватиму лише доповнення, про які досі не писалося, бо може й не слід ще про все писати.

Викладений тут матеріял укладено в такій послідовності: 1. Долиповські часи, 2. Липовські часи та 3. Післялиповські часи.

ДОЛИПОВСЬКІ ЧАСИ:

Ще й досі належито не вивчена в історії української громадсько-політичної думки діяльність "БРАТСТВА ТАРАСІВЦІВ". Воно було якби продовженням "Кирило-Методіївського Братства" і діяло на межі XIX й XX-го століть.

Творчість Ю. Л. випливає з наставлення й діяльності цього товариства та є, наче б то, його продовженням. Про це Ю. Л. постійно згадував. Напр. в "Передмові" до 2-го видання "Чорноморської доктрини" (Варшава, 1942) він заявляє себе послідовником самостійницького гасла "Тарасівців" — "....розвивати сили свого народу — уважаємо за свій найвищий моральний закон, а будову держави за річ найвищу..."

Не досліджена, як слід, і постать його батька — д-ра Івана Львовича Липи. Він походить з Керчі (Пантикапею) в Криму. Помер у Винниках коло Львова у 1924 р. від хвороби рака. Ю. Л. жив культом батька та його духовим надбанням. Видав після смерти д-ра Івана Липи брошуру присвячену йому. Вищезгаданий твір — "Чорноморську доктрину" — склав він на пошану пам'яти того, хто вродився в столиці Митридата Великого, зріс над Чорним Морем і був засновником "Братства Тарасівців". Згодом Ю. Л. почав писати, на підставі батьківського архіву, низку статтів йому присвячених, але той цикл не встиг докінчити. Батьківський архів Ю. Л. частинно здав у 1943 р. на перехування до Варшавської Публ. Бібліотеки.

Зовсім нічого не знаємо про матір Ю. Л. Я ніколи не чув від нього щонебудь про матір! З усних споминів п-ні Марії Донцової у 1951/52 рр. довідуємося, що покійний д-р Іван Липа "мав зв'язок з сестрою милосердя зі своєї лікарні. Отже Ю. Л. походив, начебто, від неї, але докладніше про це нічого не знаємо. Згодом д-р Ів. Липа одружився. Дружина його звалася Марією Львовною, залишилась в Одесі й уже вмерла.

Так само не знаємо про ближчу й дальшу рідню Ю. Л. Іноді він згадував про харківського митрополита Філофея, називаючи його своїм дядьком. Полковник Л., що приїздив до Варшави зі Львова, казав що Ю. Л. його небіж.

ЛИПОВСЬКІ ЧАСИ:

Народився Ю. Л. в Одесі. Дата народження точно не встановлена. Напр. "Енциклопедія Українознавства" НТШ (Мюнхен) подає 1901 рік, в той час як сам він згадував про 1900 р. Очевидно згодом треба буде перевести метрикальні досліди.

Ю. Л. часто згадував про те, що вони мали в Одесі власну хату, але де й яку? З усних джерел, з другої руки, довідуємося, що ця батьківська "хата" — то був чималий дім, а до того ще й власна санаторія, чи лікарня! Отже більш ніж достатнє існування у ті часи.

Невідомо нам також нічого про дитинство й хатнє оточення Ю. Л. З усних джерел, також з другої руки, знаємо що спочатку "Юрчик" був при матері. Після одруження д-ра Ів. Липи — дитина була усиновлена й перейшла до батьківського дому. Зі споминів М. Донцової знаємо, що вихованням її (до того часу й після того?) керувала пані д-р Залізнякова. Доказом українського виховання є те, що малий Юрчик передплачував "Дзвіночок", український дитячий часопис, що тоді виходив у Львові. П'ятилітній передплатник листувався з редакцією "Дзвіночка" українською мовою, пишучи листи золотими літерами! (Усні спомини редакторки п-ні Катрі Гриневичевої). Засоби дозволяли на отримання доброго домашнього виховання й закладення солідних інтелектуальних підвалин. Адже Ю. Л. знав добре кілька европейських мов!

Подробиці за час перебування в гімназії нам також невідомі, окрім кількох вислідних фактів.

Після закінчення гімназії Ю. Л. записався був на юридичний факультет Одеського університету. До студій не дійшло із-за українсько-російської війни. Ю. Л. вступив козаком до української морської піхоти.

В описах Кам'янець-Подільської доби (1919-20) життя Ю. Л. між хронологією й споминами М. Мухина (пис. у 1948 р.) помітна, здається, якась "незгідність" Ю. Л. мав тоді вже 19 літ, а Мухин згадує про нього як малого, слабовитого хлопчика, і т. д. У той же час Ю. Л. редагував часопис "Нова Думка", що виходив у 1920 р. в Кам'янці-Подільському й був органом Ради студентських представників Кам'янецького Університету (Див. рукопис проф. А. Животка, — "Українська студентська преса").

Перебування Ю. Л. у Станиславові в 1921 р. було тільки переходовим епізодом.

Проживання Ю. Л. у Тарнові (1921-22) зазублюється, або й покривається, з наступною Винницько-Львівською добою його життя. Д-р Ів. Липа, як міністр Української Народньої Республіки, та Ю. Липа при ньому, проживали разом і нарізно у згаданих містах. У Тарнові вийшов, як знаємо, збірник п. з. "Сонце-цвіт", у якому Ю. Л. брав участь. Не з'ясований, за тарнівської доби, вплив на творчість Ю. Л. кохання його з артисткою К., як рівнож і постать самої пані К.

Винницько-Львівський період життя молодого Ю. Л. почався від переїзду в 1922 р. д-ра Івана Липи з Тарнова до Винників під Львовом. Про це пише Вол. Дорошенко в "Бібліологічних Вістях" (ч. I, ст. 61, Авгсбурґ, 1948). Осередковою опікунчою постатею, що мала тоді вплив на Ю. Л., була пані Марія Донцова. В її хаті, у Львові, був Ю. Л. ще студентом, як у себе вдома. П-ні Донцова й її покійна, розстріляна гестапівцями

*) Доповідь виголошена на спільному засіданні Літературного Архіву УВАН і Літ.-Мист. Клюбу навесні 1952 р. в Нью Йорку, США.

сестра, Леся Підгірська, та їх покійна мати, дуже щиро опікувалися Ю. Л. після смерти його батька. Так само добре знала Ю. Л. й дбала за нього пані Н. Савченко, сестра Вол. Дорошенка. Зі Львовом та львів'янами Ю. Л. був тісно зв'язаний аж до закінчення познанського університету у 1928/29 р. Вмираючи д-р Ів. Липа просив В. Дорошенка й д-ра М. Панчишина бути "Юрчикові" замість нього батьком. Цей обов'язок вони ретельно виконували за допомогою вищезгаданих паньопікунок, "Українського Лікарського Т-ва" та "Львівського Т-ва допомоги емігрантам з Великої України". На чолі останнього стояли люди, що теж щиро ставилися до талановитого сироти, як, напр., проф. Іван Шендрик, Андрій Петренко, пізніше Андрій Жук. У редагованому В. Дорошенком календарі цього т-ва — "Дніпро" Ю. Л. друкував свої поезії, а заснований при т-ві видавничий кооператив "Хортиця" видав його "Нотатник" та „Призначення України". Згадана група львів'ян кшталтувала, можна сказати, Ю. Л. духово й фінансово йому допомагала враз з д-ром М. Панчишиним скінчити медичний факультет у Познані (Свідчення В. Дорошенка).

Літом 1922 р. проф. Ів. Огієнко, як міністр освіти УНР, видав у Тарнові Ю. Л. урядову посвідку про закінчення гімназії та перебування на Правничих Факультетах Одеси і Кам'янця-Подільського. Вона була складена на підставі свідчень батька — д-ра Ів. Липи. З нею вступив Ю. Л. на медичний факультет Познанського університету.

Навчання в Познані (1922/23, 1928/29) тісно зв'язані, як вже було згадано, з Винницько-Львівською добою. За час перебування у Познані Ю. Л. окрім лікарських студій відвідував Ґданськ, Волинь, Варшаву й інші місця, про які, на жаль, не маємо відомостей. З визначних подій того часу слід згадати про його взаємне кохання з полькою, панною М. С. Вона дорівнювала Ю. Л. своєю культурою і мала на нього великий вплив. Від її приятельки — пані Марії Куницевої, вже на еміграції, довідуємося, що врешті панна М. С. відмовилася стати дружиною Ю. Л. Згодом вона віддалася за місцевого лікаря-поляка. До 1948 р. вона перебувала ще на Познанщині. У неї є частина архіву, зв'язаного з Ю. Л.: листування, світлини з тих часів, чернетки й навіть, нібито, деякі ще не друковані й нам незнані його твори.

Про варшавські часи, від осени 1929 до осени 1943 р., можна сказати як про найдозрілішу й духово найпліднішу добу в житті Ю. Л. Ця доба має свій розквіт і свій занепад. У залежності від цього її можна б поділити на два періоди: 1. — від початку до 1939/41 р. і 2. — від 1941 до 1943 р.

На початку (1929) Ю. Л. перебуває на лікарській посаді в лічничій місцевості Миловоди. Там йому не щастить і через якусь, докладніше нам незнану, романтичну історію він скоро вертається до Варшави. Тут розпочинає приватне лікарювання. Одночасно, від осени 1929 р., вчиться у Варшавському Університеті (свідчення пані Нат. Лівицької-Холодної) і згодом вступає до "Школи Наук Політичних". Тут на нього, підчас студій, мав великий вплив проф. Єжи Курнатовський (солідарист). Про останнє знаємо, дуже поверховно, зі слів самого Ю. Л.

Зі споминів п. Теребуса (в рукопису, 1951 р.) довідуємося, що між 1930-34 рр. Ю. Л. встиг побувати в Англії (Лондоні?). Там студіював, мав урядову стипендію і одночасно кохався з дочкою якогось лорда. Вона відвідала його згодом у Варшаві, їздили разом до Львова. Закінчилося все це трагічною розлукою. Дочка лорда покинула Ю. Л. і відлетіла власним літаком до Англії. Є відомості, що в неї також залишилося листування з Ю. Л., світлини й деякі його твори.

З нашого листування з пок. Іларіоном Косенком (Париж) довідуємося, що приблизно у тому ж часі Ю. Л. побував у Парижі. Тут він, між іншим, сидів у в'язниці за буцім то крадіжку (винос з бібліотеки) вельми потрібних йому у той час книжок з Національної Бібліотеки!

Назагал Ю. Л. тішився у Варшаві славою здібного лікаря. Але нас більше цікавить Ю. Л. як талановитий мислитель і письменник. Його творчість за той час є нам знаною на підставі видрукованого. Натомість п'єси, що він їх писав для лялькового театру, й твори так званого легкого жанру, за які картав його батько, він знищив, або пороздавав друзям перед 1938/39 р., у зв'язку з одруженням. Отже, вони лишились нам невідомі і сумнівно, чи й дізнаємося колись щонебудь про них.

Ю. Л. почав свою творчість головно поезіями, а від 1938/39 вже лишає поетичну й драматичну форму творчости й поволі перекидається до прози. Він вважав, що творами в прозовій формі зможе краще ширити свої ідеї серед суспільства й таким чином ліпше досягти поставленої собі мети. Тому береться до журналістики — літературознавчої, політичної, історіософічної та іншого роду й змісту творчости.

Його поезії, з 1919-1939 рр., розкидані по всіх усюдах. Окремими збірками вийшли: 1. "Світлість", 1925, 2. „Суворість", 1931, 3. "Вірую", 1938. Про Ю. Л. як поета доповідав на скитальщині і писав Євген Маланюк (Див. "Збірник "Юрій Липа", 1900-1944", том I, Візбаден-Кастель 1947).

З прози відзначаються: "Козаки в Московії" I-ше видання 1931, друковане в часописі на Буковині, 2-ге видання — 1934, 3-тє в 1942 р.). Про залаштункову історію першого видання цієї повісті згадує в своїх спогадах М. Мухин (писані у 1948 р.).

"Нотатник", томи I-III, 1936-37. Заходами пані С., польської письменниці у Варшаві, "Нотатник" був перекладений, але не виданий, на польську мову.

Лікарські твори Ю. Л. — це статті про лікарські рослини та оцінки нових специфіків у польських та українських часописах. Окремими книжками Ю. Л. видав "Фітотерапію" (двічі — у 1933 та 1936 р.) та "Ліки під ногами" (1943, накл. 5.000 прим.).

Літературознавчі твори за цей період (поза статтями) це — "Бій за українську літературу", 1935.

Історіософічні та політично-публіцистичні твори Ю. Л., можливо найбільше принесли йому розголосу. З них: 1. "Українська раса" (двічі перевидана — 1936 і 1941) та 2. "Українська доба" (1936) широко розійшлися по світі.

Натомість дальші три, що творять, начебто, трилогію зазнали різних пригод, а саме:

1. — "Призначення України", 1938. Воно було перекладене заходами п. Жука (сина) на німецьку мову (в рукопису).

2. — "Чорноморська доктрина" (три видання — у 1940, 1942 і на скитальщині у 1947).

3. — "Розподіл Росії", 1941.

Доповненням до "Чорноморської доктрини" був твір "Чорноморський простір", атляс, 1941. Останні чотири публікації Ю. Л. поширювалися, майже виключно, в межах тодішньої всегерманської сфери впливу, тому ці видання є великою рідкістю. У 1952 р. кілька видав-

ництв у ЗДА заходилися перевидати згадані тут твори Ю. Л. З того досі вийшло "Призначення України" у 2-му виданні, накл. книгарні "Говерля" в Нью Йорку. Та ж книгарня заповідає перевидання невдовзі — "Чорноморської доктрини" і "Розподілу Росії".

Відбиткою з "Чорноморського збірника" вийшла ще брошура — "Міт Півдня", 1943. До тієї ж групи творів Ю. Л. належить кілька чисел циклостилевого часопису — "Вогонь", що його видавав Ю. Л. у Варшаві в 1941 році.

У 1939 р. Ю. Л. одружився з панною Галиною Захаріясевич, родом із Зах. України. Постать пані Галини, як людини й мистця, була характеризована на одному зі засідань Мистецької Кураторії при Музеї-Архіві УВАН в Нью Йорку. Цей життєвий крок дуже вплинув на дальші життєві колії та творчість Ю. Л. У зв'язку з цим бажані окремі досліди на теми: "Ю. Л. як людина" та „Ю. Л. як сім'янин".

Особливих дослідів вимагає тема "Ю. Л. і релігійне питання". Відзначаючись прапоганським релігійним світоглядом і надзвичайною терпимістю Ю. Л. під кінець варшавського періоду впадає в щораз то більший містицизм, який уже в Яворові почасти його призвів до загибелі.

Про себе, як дослідника й публіциста, Ю. Л. писав подекуди в "Послів'ї" до 2-го вид. "Чорноморської доктрини" (Варшава, 1942, ст. 84-85): "Закидають мені — пише він, — що завеликі речі підношу, — на то відповість тільки один рішаючий голос — голос дійсности. Знаю, що Захід по цій війні буде значно ослаблений, і нарешті рівновага духових сил постане в Европі. Знаю, що довершена в головних рисах внутрішня стабілізація України і також і те, чи ми хочемо, чи ні, — але завдання наші, українські, будуть інші, як завдання Київської Руси, чи Козацької Доби. Ці завдання витворяться в душі інших мас, як досі, в інших осередках, як досі. Ані Галич, ані Київ, ані Хортиця, лишень інший осередок. Але цього всього мало. Мало, бо інші сили діють, крім европейських сил. Мала Азія і Середзем'я, і Середня Азія — близькі нам як потрійна пуповина зародкові. З неї тече наша кров і надія на нашу будуччину. Звідти й наші свідомі й мимовольні союзники.

Нарікають мої критики, що то хіба зле, коли хтось обіймає і мітологію, і геополітику, і етнографію, і мовознавство. Трудно їм мене уявити. Однак я лиш збираю досвід людей, закоханих і в політичній географії, як Степан Рудницький, і в археології, як Вадим Щербаківський, і в мітології, як Тадей Зелінський і т. д. Для мене особисто зістається тільки інтуіція і конструкція задуму, — це й багато, але й не так багато, як здається декому.

Найголовніше відчувати напружений ритм думки, яка будує, — і більше нічого не хочу ані від читачів, ані від критиків, ані від будучности, яка буде порівнювати доктрину і дійсність."

Тема — „Ю. Л. як політик" вимагає не то що окремої статті, але окремої монографії, бо ж це головна суть його духової істоти. Тому тут тільки шкіцуємо.

Ю. Л. як політичний теоретик, виступає у високій клясі. Натомість Ю. Л. як політик у практиці, часто не дотягає. Це пояснюється мабуть тим, що як блискучий теоретик на далеку мету він діяв практично більше з примусу. Від живучого мислителя життя вимагало хоч би мінімальних не тільки реакцій, але й посувів.

Про політичні концепції Ю. Л. можемо дізнатися з його творів. Натомість його політична практика мало кому відома й потребує дослідів. Почасти нижче підписаний спробував це зробити у відповідній статті (див. „Нові Дні", ч. 30, за 1952 р.).

Починаючи від 1941 р. хоробливий ритм життя в країнах під німецькою окупацію на т. зв. "Сході" шалено зачастив: різні події і антидії зростали й поширювалися. Кількісно й своєю жорстокістю вони затьмарювали тверезу орієнтацію як у гнобителів, так і в гноблених. Відрухи й зденервованість доходили до свого вершка. Відчувалося, що такий стан на довше не втримається. Ю. Л. намагався відчути й зрозуміти зариси майбутнього, що мало би наступити по цих катаклізмах. З цією метою він задумав цикль відповідних статтів під заголовками: "Розмова з малярем", "Розмова з істориком" тощо. Вони мали охопити все коло життя й знання. Статтів мало бути біля 20. Автор встиг опублікувати біля 14 в "Краківських Вістях" (Краків), "Наших Днях" (Львів), тощо. Остання ("Розмова з математиком") з'явилася вже після його смерти, на еміграції.

Літо й осінь 1943 р. відзначалися все зростаючою "мексиканізацією" Варшави. До подаваних вже громадсько-національних та родинних причин переїзду родини Липів на рідні терени доходить ще перебільшений жах пані Галини, що поволі перетворився в психічну хворобу, перед чимось страшним, що мало статися, або загрожувало, родині, чоловікові...

Яворівські часи, від осени 1943-го р. невідомі нам ближче і чекають на дослідження їх. На підставі тодішнього листування з Ю. Л. уявляємо їх собі трохи інакше ніж це малюють спомини Ост. Малюка (пис. у 1951 р.).

Першою проблемою тут була натуралізація. Отже тяжко було знайти помешкання, потім поволі придбати клієнтелю. Коли вона вже була, то платила переважно різними натураліями й увесь час бракувало готівки. Це примусило Липів пійти на додаткову працю в місцевій учительській семінарії, що нею керував тоді д-р Вол. Безушко. Пані Галина стала вчителькою рисунків, а Ю. Л. семінарійним лікарем. Так вони латали свій бюджет... (Свідчення д-ра В. Безушка).

Другою проблемою було оточення. Хоч то й було на батьківщині, та все ж таки провінція... Після великих міст, столиць, останньо — з Варшави до Яворова, — скок був занадто "самовбивчий". Ю. Л., що звик обертатися між провідною верствою різного роду, що жив українськими думками, що креслючи пляни Понтійської Великодержави, нав'язував зносини з царем Борисом Болгарським, що відвідував міністерства в Берліні, і т. д., — раптом опинився в товаристві т. зв. "парохіяльних вареників", як згадує Ост. Малюк... Ю. Л. боляче це відчував і переживав. Це підтверджують його жалібні листи до мене в цій справі, заклики переїздити також до Яворова, часті поїздки до Львова і т. д.

Третьою була проблема творчости. Із-за згаданих умов, браку книгозборів, часу і т. п., вона своєю плідністю, звичайно, не могла дорівнюватися варшавським часам, але була не менш напруженою. Ю. Л. оголосив за той час низку статтів у "Краківських Вістях", "Наших Днях", тощо, у тому числі статтю про "Яворівщину". З більших праць слід згадати про "Евгенічні розважання". Це була студія, що поширювала й поглиблювала тематику зачеплену в його попередній праці — "Українська Раса". Вона залишилась у рукопису. Другою працею, що нею займався Ю. Л. ще у Варшаві з 1942/43 рр. — це "Іран та Україна в пра- та істо-

ричних взаєминах". Користаючи з джерел перед тим зібраних він продовжував ці студії.

Четвертою, надзвичайно складною, є проблема виїзду Ю. Л. з Яворова. На залишення його в Яворові склалося багато причин. Тут діяв психічний, раніш ще вироблений, комплекс "месіянства", та постанова лишатися зі своїм народом до кінця. Далі діяв вплив д-ра Мих. Антоновича, з яким Ю. Л. постійно листувався. Ці листи Ю. Л. пересилав мені до прочитання! Нарешті не останнім був "містицизм", віра у вищі сили, що в останній хвилі змінять біг подій у сприятливому для українців напрямі. Львівські стигматички значно до того спричинилися.

П'ятою проблемою є "смерть" Ю. Л. Про неї „правдиво" знаємо найменше та й то тільки від т. зв. „очевидців". Ми вже не один раз переконалися про малу вартість цих свідчень. Тому нічого дивного, що в даному випадку потворилися легенди різноманітного й протилежного змісту. Можна їх зібрати у дві групи: 1 — вмер, і 2 — живе.

Про смерть Ю. Л. знаємо досі три версії: 1. З повстанчої преси, що "в серпні 1944 р. біля села Витвиці, пов. Долина, на Болехівщині, в Західній Україні, в рядах повстанського відділу, підчас рукопашного бою, Юрій Липа загинув, яко шеф санітарної служби УПА-Південь". 2. З оповідань яворівського повстанця у споминах Ост. Малюка про жахливу смерть Ю. Л. в околицях Яворова, підчас потаємних відвідин раненого повстанця в рядів місцевої УПА, що він і раніш час від часу робив. 3. І нарешті в 1947/48 р. в Авґзбурзі й Мюнхені була поширена третя версія. Врешті решт (очевидно після 19/20 липня 1944) Ю. Л. рішився (чи мусів) з родиною виїхати з Яворова, але в якому напрямку того не знаємо. Дістав фірманку. На подвір'ї вже стояв той спакований віз. Пані Липа з дітьми сиділа на ньому. Сам Ю. Л. пішов на хвильку до хати по якусь дорогу для нього дрібничку. У той час у подвір'я вскочили бандити й побачивши віз почали його грабувати. Жінка Ю. Л. в крик. На цей крик вибіг з хати Ю. Л. і став боронити мойно від напасників. В цій бійці він і загинув!

Про життя Ю. Л. маємо також три версії: 1. Ще в березні 1944 р. спільні наші знайомі приїхали зі Львова до Варшави. Між іншим переказали, що польська боївка вбила Ю. Л. у Львові. Вони буцімто були навіть на його похоронах! Ми сумували, аж раптом надійшов лист від "вбитого". Листування потім продовжувалось. 2. Пані М. Донцова (усні свідчення) оповідає, що будучи в 1945 р. в Празі дійсно була буцімто пані Галина Липа говорила про те, що її чоловік загинув. Але одночасно з тим дехто зі знайомих пані Донцової, а саме втікачі з Ярослава, оповідали що там трапилися були поважні хоробові випадки. На рятунок був закликаний д-р Ю. Л. Він приїздив і поміг. Це відбулося значно пізніше за офіційно встановлений, повстанчою пресою, речинець смерти Ю. Л. Нарешті 3. Мешканці таборів у Німеччині можуть пригадати собі, що навесні 1948 р. радянське радіо, переслідуючи скитальників, оголошувало до загального відома прізвища й адреси т. зв. "ворогів народу", що перебували за кордоном. Це слухали не тільки емігранти, але й громадяне в радянських країнах та сателітських. В тому числі було згадувано й полк. (тоді) Михайла Садовського, що мешкав в одному зі мною таборі (Майнц-Кастелі). Наслідком цього оголошення, навесні 1948 р., завітав до М. Садовського давній знайомий, добре йому знаний поляк з Варшави. Він був щойно відряджений з Варшави до Західньої Німеччини в якихсь урядових справах. Буваючи у Франкфурті та Візбадені він по дорозі завітав і до М. Садовського. При тому він одночасно передав М. Садовському привіт від Ю. Л. Одночасно, згідно прохання Ю. Л., просив переказати привіт і Л. Биковському, бо не знав де той перебуває... При нагоді М. Садовський передав мені той привіт...

Очевидно що на вияснення цієї заплтуаної справи слід зачекати до слушного часу.

ПІСЛЯЛИПОВСЬКІ ЧАСИ

Відомість про смерть Ю. Л. не скоро дійшла до загалу. Друк, або передрук, матеріялів Ю. Л. йшов своїм розгоном не знаючи що автор відійшов від нас... Наприклад, програмова стаття "Наш оптимізм і його підстави" друкувалася різними органами у 1944, 1946 і 1947 рр. Дізнавшись про смерть цей друк посилився із-за пошани до покійного мислителя. Нам відомі за цей час передруки таких творів Ю. Л.: 1. "Рубан", новеля, Авгзбург, 1946. 2. "Кіннотчик та інші оповідання", Авгзбург, 1946. 3. "Чорноморський простір", стаття, у "Чорн. Збірнику", IX, 1946. 4. "Київ — вічне місто". Окремою брошурою, 1946. 5. "Похвала математиці", стаття, у Збірнику МУР'у, III, Реґенсбург, 1947. 6. Третє видання "Чорноморської доктрини", Візбаден- Кастель, 1947. 7. "Символ Чорного моря", стаття, 1947. 8. "Львів", вірш 1947. 9. "Провідництво письменства", стаття у "Календарі Альманасі", 1948. і т. д. Докладної бібліографії цих передруків ще не маємо.

Зі звісткою про смерть Ю. Л. розпочалось також вивчення Ю. Л. як людини і творця. Перед у цьому досі вели: Юрій Косач своїми чотирма статтями, він має також готову книжку у рукопису про творчість Ю. Л. На другому місці стоїть Л. Биковський, як видавець деяких творів Ю. Л., автор кількох про нього статтів, двох брошур, має також приготовлені до друку різні матеріяли про Ю. Л., "Український Суходоловий Інститут" видав перший том "Збірника" присвяченого Ю. Л. з численним ілюстративним матеріялом (1947). Позатим низка авторів згадала Ю. Л. у статтях або віршах: Полтава, Самчук, Дольницький, Парфанович, Архипенко, Маланюк та інші. Літературний Архів при Музеї-Архіві УВАН в Нью Йорку почав збірати рукописні та інші матеріяли про Ю. Л., переважно спомини, й лагодиться видати свій "Збірник", у котрому й Ю. Л. знайде відповідне йому місце.

Про спадщину по Ю. Л. — друковану, рукописну, листування й інші, — була уміщена стаття інформативного характеру Л. Биковського в першій книзі "Літ. Наук. Збірника" УВАН в США (Нью Йорк, 1951). Згадаємо тут тільки що сам автор у 1942 р. обчисляв свій друкований реманент на 165 чисел. У показнику його творів, що зладив Л. Биковський (див. "Збірник..." на честь Ю. Л., 1947) ця цифра сягає вже 253 бібліографічних записів. Матеріяли все напливають і нині ця цифра є значно більшою.

Окрім письменницької спадщини Ю. Л. залишив по собі послідовників, учнів, співробітників і осіб, що мали те чи інше ставлення до Ю. Л. й плекають культ або особистий, або його духової творчости. Отже можна сказати що Ю. Л. витворив свою світоглядову школу. До них зараховуємо багатьох його продовжувачів з різних груп українського суспільства: Ос. Губчак, П. Біланюк, Л. Биковський, У. Самчук, І. Світ, В. Трембіцький, Ю. Дивнич та інші. Вони у своїх писаннях признають себе такими або на думках їхніх лежить печать Ю. Л. Говорячи про місце, яке займає Ю. Л. в

історії української громадсько-політичної думки, деякі дослідники прирівнюють Ю. Л. до ролі М. Драгоманова, В. Липинського та Д. Донцова.

ПІСЛЯСЛОВО

Закінчуючи ці "додатки" до попередньо друкованих споминів про Ю. Л., слід сказати кілька слів і про бажаний напрям-методу у вивченню життя й творчости Ю. Л. На першому місці відчувається конечність складення докладного життєпису Ю. Л. Він може бути складений і перевірений тільки сукупними зусиллями сучасників Ю. Л. Одночасно повинна провадитися праця над укладанням повного реєстру праць Ю. Л. Після того слід подбати про повне видання (академічне) його творів, бо ж їх мало хто знає. Щойно після того може наступити належне вивчення Ю. Л. як людини і творця. На підставі цього може відбуватися також і належита популяризація його думок. Поширення й вивчення його думок сприятиме втіленню їх у життя. Тільки тоді виявиться значення цього велетня думки — Всеукраїнця, організатора генеральних ідей українства. Він закликав своїх співгромадян триматися світогляду, опертого передовсім на Українській Великодержавній рації стану та історичному призначенню України. Він у своїх творах дав програму для думання і діяння своєї нації на століття вперед.

Проф. О. ПОВСТЕНКО

ЗОЛОТІ ВОРОТА

Поширюючи свою столицю, вел. кн. Ярослав Мудрий розбудовує на місці своєї перемоги над печенігами, "на поле внѣ града", нову частину міста. Цю новозасновану частину великокняжого Києва (т. зв. "Гору") в. кн. Ярослав приєднав до цитаделі вел. кн. Володимира ("града Кыева") і обгородив її додатковими фортечними валами та стінами. В новій фортечній огорожі було споруджено троє воріт: Золоті, Лядські і Жидівські (що пізніше звалися Львівськими). Володимирів "градъ Кыевъ" сполучався з Ярославовою частиною міста — "Горою" через західні ворота в огорожі "града Кыева", що звалися пізніше Софійськими або Батиєвими.

Найголовніша міська брама — Золоті ворота була споруджена в найнебезпечнішому для Києва місці, в його західній частині, звідки починалася рівнина, а де не було стрімких схилів, які з боку київських наддніпрових гір оточували більшу частину Володимирової фортеці — "Дитинця".

Золоті ворота були збудовані разом з церквою Благовіщення, що знаходилася над ними. Отже в цій споруді поєднано було храм з фортечною оборонною будовою. Крім того, в ній же знаходились т. зв. комариказносховища вел. кн. Ярослава Мудрого.

Назва Золотих воріт (як і назви інших київських споруд: катедри св. Софії і церков св. Орини та св.

Золоті ворота. Фото з кінця XIX століття.

Георгія) походить з Константинополя, де також були Золоті ворота, споруджені імператором Теодосієм Великим. Проте, запозичення з Візантії полягало тільки в самих назвах, бо ні одна з цих будов не була подібна до будь-яких споруд константинопільських, а вже тим більше до тих, які носили ці назви. Трохи згодом ці назви вже з Києва поширювалися в північних провінціях України-Руси, напр.: храми св. Софії в Новгороді Великому та в Полоцьку і Золоті ворота у Володимирі на Клязьмі, куди кн. Андрій Боголюбський переніс не тільки назву Золотих воріт, а й назви київських рік і місцевостей (Либедь, Печерний город та ін.). Крім того, назва київських Золотих воріт могла також походити, за здогадом деяких дослідників, від визолоченої бані над церквою Благовіщення (А. Антонович) і від брамних дверей, оздоблених золотом (М. Максимович).

Ідея посвяти надворітньої церкви Благовіщенню св. Діви Марії розкривається в слові митрополита Іларіона: "Ярослав спорудив церкву над Великими воротьми в ім'я Благовіщення, щоб те привітання, з яким він вдався до Діви, звернулось на місто... Радуйся благовірний граде, Господь з тобою... хай завжди радість градові тому святим Благовіщенням буде, молитвами пресвятої Богородиці і святого Архангела Гавриїла, радости Благовісника". (Лаврент. 65).

З київськими Золотими воротами зв'язана польська хвальковита легенда, що потрапила навіть у підручники польської історії, — нібито король Болеслав I (Хоробрий) під час свого походу на Київ, ударив по них т. зв. мечем-щербцем. Справді ж справа виглядає далеко не так, бо жадного походу Болеслава I на Київ не було, а Болеслав II, як дотепно зазначає К. Шероцький, так загостювався в Києві у в. кн. Із'яслава Ярославича (1068 р.), що навіть втратив королівство.

Під час татарської навали 1240 р. Золоті ворота могли бути частково зруйновані, але не через них вдерлися татари до Києва, а через ворота Лядські.

По татарському погромі Золоті ворота були відбудовані (десь у XIII-XIV ст.), при чому виїздову арку звужено й обнижено. Мурування з часів цієї відбудови відрізняється на сьогочасних руїнах від первісного своєю гіршою якістю.

До наших днів від цієї, колись величної, споруди залишились тільки руїни у вигляді двох високих стін, що були опорами арок і склепіння проїзду. Північна стіна збереглася значно менше, ніж південна. На внутрішній частині стін виділяються пілястри, що були колись опорами арок. Високоякісне первісне мішане мурування належить до типу "опус мікстум" (мішане мурування, в якому ряди каменю чергуються з рядами цегли), що було застосовуване в київському будівництві X-XI ст. Висота зацілілих стін становить близько 10 м., грубина — 1.40 м. Віддалення межи стінами (ширина проїзду) — 7.40 м. На зовнішній поверхні стін, де давній вал дотикався до Золотих воріт, виразно знати сліди дерев'яних бальків, що відтиснулися в розчині мурування.

Ще в XVII ст. Золоті ворота, хоч і були в напівзруйнованому стані, не втратили проте значення головного в'їзду до Києва. В 1649 р. через Золоті ворота тріюмфально в'їхав до Києва переможець у боротьбі з Польщею — гетьман Богдан Хмельницький. По тимчасовій короткій перемозі над козаками в 1651 р. через Золоті ворота пройшло в Київ військо литовського гетьмана Януша Радзівіла.

Голляндський мистець-маляр Абрагам ван Вестерфельд, що супроводив литовського гетьмана в поході, залишив нам серед цінної серії виконаних ним малюнків будов тогочасного Києва також і малюнки Золотих воріт.

На цих малюнках Золоті ворота зображені вже без бані і склепінь надворітньої церкви, але ще з майже цілою південною частиною мурувань стін і частково зацілілими арками надворітнього перекриття та рештками мурування надворітньої церкви.

Очевидно, значно цілішими були Золоті ворота в 1638 р., коли А. Кальнофойський міг порівнювати їх з Троїцькою надворітньою церквою в Києво-Печерській Лаврі (почат. XII ст.).

В 1654 р., коли Київ окупувало московське військо, було зміцнено міські вали й фортифікаційні споруди старого Києва, а в тому числі й Золоті ворота. Року 1682 московська залога спорудила перед Золотими воротьми великий бастіон, звідний міст і залізні грати, а самі ворота зміцнено дерев'яними підпорами.

В 1750-51 рр. за проєктом військового інженера Дебоскета поруч з Золотими воротьми споруджено нову фортечну вежу, а натомість за наказом "Правительствующаго Сената" Золоті ворота "для сохраненія їх остатков" були засипані землею. Само собою розуміється, що від такого варварського "сохраненія" ця велична будова в. кн. Ярослава ще більше зруйнувалась, і коли в 1832 р. її відкопав київський археолог К. Лохвицький, то ворота вже були без арок і без склепінь надворітнього перекриття, які ще були зафіксовані на малюнках А. Вестерфельда.

Про те як виглядали Золоті ворота зразу ж після розкопів, можемо мати уявлення з обмірних рисунків їх, виконаних М. Самойловим в 1833 році.

Відкриття з-під землі цих дорогоцінних решток (яке, до речі, по довгому домаганні від російського уряду відповідного дозволу, провадилось на кошти, зібрані серед киян) справило величезне враження в урядових колах. Російський цар Ніколай I, що приїжджав тоді до Києва, назвав відкопані останки Золотих воріт "памятніком достойним сохраненія", і за його наказом їх у 1836-37 рр. зміцнено новою цеглою, контрфорсами та залізними прогоничами, а площинку навколо Золотих воріт обгороджено чавунними ґратами.

Під час плянування в середині минулого століття Прорізної вулиці, що прокладена значно нижче від первісного (старокняжого) рівня землі, Золоті ворота частинно відремонтовано.

Пізніше невеличкі ремонтні роботи переведено в 1887 р. По цьому останньому ремонті Золоті ворота були за радянської влади під провізоричним наглядом Київської краєвої інспектури охорони пам'яток культури. Зараз ними опікується Українська Академія Архітектури.

ФАРБИ

і

ТАПЕТИ — (WALLPAPER)

Власник: ОЛ. ОХРИМ
купите найліпше в

METROPOLITAN PAINT & WALLPAPER CO.
795 Dundas St. W. — EM. 4-6597
Toronto, Ontario

ПРОФ. Е. Л. СЛАСТЕНЕНКО

ЖИТТЯ МОРЯ

Життя моря дуже різноманітне та багате, різноманітний та багатий дуже як тваринний, так і рослинний світ моря. Дивні істоти населюють моря. Через особливі умови життя у водних просторах тварини та рослини відрізняються тут від наземних. Це багатство моря ще за старих часів приваблювало людину, яка користалась його дарами для споживи тощо. Про це свідчать хочби знахідки в покидьках первісної людини різних лишків тварин, як от: кістки риб, ракушки тощо. Спочатку, як це вважають вчені, життя з'явилось у морі, відкіля воно поширилось і на землю.

Це так, бо як відомо, вода являється складовою часткою тіла тварин та рослин. Кров, товщ, м'язи, та навіть кістки, мають у великій кількості воду. Звичайно вода становить 3/4 ваги тіла тварини. Деякі ж морські тварини, як от медуза, мають 98% води від загальної ваги тіла.

Без води життя істот неможливе, всі процеси, що відбуваються у тілі організмів можливі тільки при наявності води. Первісним тваринам легше було знайти собі поживу в морі ніж на суходолі, через те, що в морській воді розчинено дуже багато різних солів, потрібних для живлення тварин та рослин. Тому то вони тут з усіх боків оточені споживними розчинами, які є у воді, і легко можуть їх споживати, не потребуючи зусиль для їх здобування. Пересування в морі для тварин легше, ніж на суходолі. Температура тут теж більш постійна, ніж маємо в повітрі, тому то морські тварини не потребують взимку захищатись від холоду а влітку від спеки, різноманітним вкриттям, як от хутром, шаром товщу під шкірою, чи то залягати взимку в сплячку у берлоги чи в нори. Морські тварини, у холодних морях, з наступом морозів окускаються на глибини моря і шар льоду на поверхні води не прокускає туди холоду. Завдяки цим сприятливим умовам життя в морі, тваринний світ тут багатший та більш різноманітний, ніж на суходолі. Все це різноманітне життя займає всі простори моря, цебто воно поширене від поверхні води до самого дна, та в самому грунті дна моря.

Отже, коли ми захочемо познайомитись з життям моря, то це можна зробити не одноразово, а поступово, знайомлячись з різними ділянками, які пов'язані зі способом життя тварин та рослин моря. Тому то, щоб легше познайомитись з ними, ми поділяємо його на такі три групи.

I.

Це вельми дрібні рослини та тварини, які пасивно, цебто не вживаючи засобів для руху, плавають у товщі води, на самій поверхні моря, чи на глибині. Ці організми називають **планктоном.**

1. Так, коли ми на березі моря з човна, або пароплава в бухті чи в відкритому морі візьмемо в склянку води і краплину її почнемо розглядати під мікроскопом то побачимо велику кількість дуже дрібних, одноклітинних, з різними виростами організмів, рослинних, яких називають **водоростинами.**

2. Такуж силу дрібних одноклітинних, мікроскопічних організмів ми побачимо в цій краплині і серед тварин, на тілі яких, для того щоб триматися на воді, є такі ж різніманітні вирости, або в тілі їх є багато води, краплинок товщу чи то пухирці різних газів, які зменшують вагу їх тіла.

Такий то світ дрібних організмів, яких ми не бачимо безпосередньо, але яких в товщі води є міліони.

II.

Друга група організмів — це ті, що все життя своє проводять на дні моря. Одні з них пристосувалися тут до сидячого способу життя, прикріпившись до дна моря, другі закопуються в грунт, треті вільно плавають на поверхні дна, чи то вільно мандрують на дні моря. При чому деякі з них живуть в прибережній смузі, а деякі на глибинах. Отже, коли ми зробимо екскурсію вздовж узбережжя моря, а також далі, для ознайомлення з життям дна на більших глибинах, то побачимо надзвичайну різноманітність його тут. І це ми можемо тепер побачити безпосередньо на власні очі без мікроскопу.

1. Тут, як і в товщі води, ми зустрінемо водорослини, але це вже великі, а то навіть і велетні-водорослини. Ці водорослини прикріплені до грунту або каміння на дні моря, звичайно в узбережній смузі, або й далі на глибині, і через те не можуть вільно переміщуватись у морському просторі. Вони, як і наземні рослини, вживаються як спожива різними морськими тваринами. Деякі з них, за межами наших морів, бувають дуже великі, досягаючи до 200 метрів заввишки.

2. Серед тварин (багатоклітинних) спостерегаємо тут різні види губок, які хоч і являються тваринами, але вони не рухаються, бо прикріплені до грунту, каміння, ракушок тощо. Тіло їх пронизане великою кількістю дрібних отворів, через які в середину їх всовується вода разом з дрібними рослинами й тваринами, чи то з поживними частками мулу, якими губки живляться. Як відомо, морські губки вживаються людьми для миття.

3. Треба тут згадати ще багатоклітинну, дуже цікаву тварину, що зустрічається як на поверхні моря, так і в товщі води, так звану медузу, яка має прозоре ніжне тіло у вигляді дзвону, по краях якого звисають вниз довгі щупальці, якими вона хапає хробаків, рачків, чи то дрібних рибок.

4. Продовжуючи далі наші спостереження на дні моря, побачимо багато різних морських хробаків дуже різноманітних по коліру, розміру, вигляду та способу життя, а часом і чудернацької форми. Поширені вони тут всюди від поверхні до берегів та глибини моря. (У деяких морях до декількох кілометрів). Для повзання та плавання хробаки мають по боках тіла вирости, так звані щетинки. Деякі з них живуть у хатках, які будують з уламків ракушок, камінців, піску тощо.

5. Багато тут і різних ракуватих. Деякі, дрібні з них, являються споживою для таких риб, як оселедці тощо. Вони мають у своєму тілі багато краплинок товщу, який, як відомо, легший від води, і це дає їм змогу триматись на воді.

На дні ж моря лазять краби, які живляться падлом тварин або рибками. З них виготовляють консерви. Деякі з ракуватих, як от рак-хованець, залізають в мертву раковину м'якунів і там разом з нею проводять своє життя, висовуючись з неї для своїх потреб.

6. Велику кількість зустрінемо ми тут так званих м'якунів. Всім відомі равлики, які повзають по траві, чи то плавають в озерах і річкових затоках, або ракушки, що закопуються у річковому піску. Зверху м'я-

куни вкриті твердою вапнякуватою черепашкою, всередині якої міститься м'ягке слизькувате тіло. Подібні ж м'якуни живуть у прибережній смузі моря, але вони тут різноманітні і деякі з них досягають великих розмірів (прим. в океанічних форм до 15 кілограмів), інші навпаки, майже зовсім згубили раковину, через те вони плавають у воді, а не тримаються дна моря. Серед цієї різноманітности м'якунів є плоскі форми зі щитом на спині, замість раковини, вони щільно присмоктуються своєю підошвою до підводного каміння. Є такі, у яких раковина спирально закручена на спині, як от у равлика. Їх звуть черевоногими.

Одні з м'якунів повзають на дні, другі закопуються в ґрунт й перебувають там нерухомо, інші ж добре плавають. Є невисокої форми, раковини яких складаються з двох стулок. Це так звані двостулкові, які звичайно мало рухливі, хоча деякі з них плавають, ляскаючи половинками. При цьому вода з силою виштовхується з раковини. Так вона пливе спереду назад. Серед них мають велике промислове значення устриці, які масово живуть на мілководді та коло берегів. Через смачне та поживне м'ясо тепер розводять їх штучно по всіх берегах Европи, Америки тощо. Вживають їх також на годівлю свійських тварин та птахів.

З їх стулок (черепашок) виробляють гудзики. З тіла так званої перлівниці виробляють перли.

Є ще такі цікаві м'якуни, так звані головоногі, що мешкають на глибинах морів (у нас їх немає), які майже зовсім не мають раковини, а на голові у них розвинулись величезні щупальці з присосками, які досягають 10 метрів.

Далі, коли ми зробимо екскурсію до пристані, то й тут знайдемо м'якунів, а з них особливо цікавого, що приносить людям дуже велику шкоду. Приміром так званий **корабельний хробак,** який має хробакоподібний вигляд, маленьку раковину на передній частині тіла, яка й служить йому свердлом. Він оселюється на нижній, підводній частині деревляних суден, та на деревляних портових спорудах та дуже їх руйнує. Цю шкоду можна бачити на пароплавах і портових спорудах, або ще краще, коли взяти шматок деревини з корабельним хробаком і прослідкувати в ній його ходи. Є ще навіть такі, що шкодять кам'яні споруди, сверлячи бетон та цемент своїми кислотними виділеннями.

7. У морях поза межами України живуть на дні моря так звані голкошкурі. Сюди належать: а) морські їжаки, які на своєму тілі, подібно до наземних їжаків, мають багато голок, що стирчать на всі боки. Вони поволі повзають по дні моря при допомозі п'яти рядків прозорих ніжок присосок. Далі тут повзають морські зірки, які звичайно мають форму п'ятикутної зірки. Як і в їжака, у них є п'ять рядків таких же ніжок. Морський їжак мирна тварина, зірка — хижак.

У Чорному малосольному морі живе так звана **офіура.** На великих глибинах на дні моря живе схожа на рослину морська лілея, яка, хоч і тварина, але не рухається, бо приростає до ґрунту моря своєю тонкою ніжкою. Можна там же зустрінути ще так звану голотурію, або морського огірка, який повзає по скелях дна, або риється у піску на дні моря, споживаючи лишки відмерлих рослин та тварин.

III.

До третьої групи відносимо тварин, які активно, цебто з власної волі плавають у всіх напрямах моря. Сюди належить більшість риб, дельфини, кіти, тюлені тощо. Вони плавають головно при допомозі хвоста, чи хвостового плавця. Деякі з них плавають так швидко, що можуть перегнати пасажирський пароплав (дельфин, акула). Деякі з них мандрують на сотні тисяч кілометрів. Коли ми зробимо екскурсію на тоні, де рибалки ловлять рибу, то побачимо тут різноманітних риб. Взагалі пород риб у морі надзвичайно багато. Є риби продовгуваті, як гадюка, круглі як куля, або плоскі, що лежать на дні моря тощо. Риби живуть у теплих та холодних морях, ріках, озерах, ставках та інших водоймах. Одні з них живуть постійно в одному місці, де й відгодовуються, інші ж пророблюють великі мандрівки, шукаючи споживи, або місць нересту (розмножування). Одні з них живуть на дні моря, як от камбола, або плахур, коло берегів моря, як от морська собачка, або на його глибинах. Інші ж проводять все своє життя у горішніх шарах води, як от оселедець, а відкладають ікру на дні моря. Є риби, що частину життя проводять у морі, а весною, для нересту, ідуть у ріки, підіймаючись через різноманітні перепони на тисячі кілометрів, як от наші осятруваті, лососі, оселедці тощо. Є ж риби, що навпаки все життя проводять в ріках, а на прикінці його для неерсту ідуть за тисячі кілометрів у море.

Риби мають велике промислове значення. Їх вживають для їжі як в свіжому, так і мороженому, солоному, сушеному, вудженому видах, а також і в консервованому. М'ясо риб дуже смачне, а до того й споживне. Товщ з риб не тільки споживний, а також має й лікувальні якості, а особливо для дітей, що нездужають на туберкульоз, рахит тощо. Поміж рибами можна зустрінути як хижаків, так і мирних. Прикладом хижаків може бути акула, що має до 4-х метрів довжини. Вона пропливає понад 20 кілометрів на годину й пожирає багато іншої риби. Треба зазначити, що в морях є й мирні акули, що довжиною сягають до 30 метрів і живляться переважно дрібними рачками. Є хижі риби, що для того щоб здобути собі їжу вдаються на хитрощі. Так званий морський чорт, якого можна бачити на дні моря між камінням, має на голові довгий вусик, що нагадує хробака. Тим вусиком рухає й приваблює дрібних рибок, яких при наближенню негайно хапає й пожирає.

Між мирними рибами цікавою є плоска риба камбола, що лежить на дні моря. Вона має здібність міняти фарбу тіла в залежности від місцевости, де вона перебуває, цебто верхня частина її тіла має завжди зафарблення подібне до дна моря. Користуючись такою здібністю, вона врятовується від своїх ворогів: вона майже невидима.

Коли будемо спостерігати риби прибережної морської смуги, то й тут зустрінемось з явищем, як риби пристосовуються до тих умов, у яких вони перебувають. Так наприклад бички, що живуть коло берегів не бояться, що під час бурі їх хвилі викинуть на берег, бо мають на черевці присоску, що дозволяє їм під час бурі міцно присмоктуватись до каміння.

У прибережній смузі моря серед водоростей живуть дуже цікаві маленькі, чудернацької форми рибки, так звані морські коньки. Вони своїми хвостиками тримаються за водорослини і так наподоблюють їх, що стають непомітними для своїх ворогів.

У теплих морях є надзвичайно цікаві й оригінальні так звані електричні риби. Вони дійсно виробляють електричний струм, як от плахур, або електричний угор. Свої електричні органи вони вживають для за-

хисту від ворогів, і для нападу на свої жертви. Доречі треба вказати ще на надзвичайну цікаву властивість нашого річного угря. Дорослий угор живе звичайно в ріках, що вливаються в Чорне та інші моря Европи. Але для нересту, тобто для розмноження, з усіх рік іде він далеко аж у Саргасове море, що розташоване в Атлянтичному океані біля берегів Америки. Там він нереститься на глибині до тисячі метрів. Викинувши ікру він там і вмирає. Пізніш з ікри розвиваються маленькі лялечки рибок, які з течією океану протягом трьох років пливуть до берегів Европи. Трирічними вже входять вони в ті ріки, з яких кілька років вийшли їх батьки, щоб проживши тут своє життя й самим знову мандрувати в далеке Саргасове море і там, викинувши ікру, скінчити своє життя.

У деяких риб ми спостерегаємо навіть піклування своїми нащадками, яке відбувається різно. Так одні з них працьовито будують гнізда, як птиці. Так звана морська колючка будує гніздо для майбутніх діток з м'ягких частин водоростин. У те гніздо вкладає вона декілька ікринок, з яких виходять потім маленькі рибки. Цілий час, аж поки маленькі не вийдуть з гнізда батьки старанно оберегають його. Деякі риби, як напр. акули й інші ікри не відкладають, а родять дітей, — рибок, — живими. Інші з акул хоч і відкладають ікру, але зернятка її одягнені в таку міцну рогову оболонь, що цілком боронить їх від ворогів.

Самці морських коньків, або голок, напр. на череві мають мішочки, у яких носять заложену туди ікру, аж поки не вийдуть з неї маленькі рибки. Лосось, чи сьомга загрібає свою ікру в ґрунт на дні ріки, та охороняє її аж поки не вийдуть з неї молоді рибки.

Деякі риби не турбуються долею своїх нащадків, бо вони викидають в море велику кількість ікри і тим врятовують свій рід від загибелі. Так наприклад тріска, або угор викидають до десяти міліонів зерняток ікри, а луна-риба до трьохсот міліонів ікринок.

У деяких глибоких морях та океанах живуть химерні глибоководні риби. Через відсутність на глибинах моря світла та достатньої їжі, вони мають на голові особливі очі, так би мовити ліхтарі, які освітлюють їм шлях при шуканні їжі. У деяких з них зовсім немає очей, а замість того мають вони світящі органи.

IV.

Риби належать до тварин, що мешкають у воді і дихають розчиненим там киснем. Дихають вони при допомозі особливих органів у вигляді пелюсток, що звуться жабрами. Ті жабри розташовані по боках голови під зябровими віками. Але в морях живуть і такі тварини, що дихають киснем з повітря, так само як і наземні тварини за допомогою легенів. Це ті тварини, що переселились у море з суходолу, де вони можуть легше здобути собі поживу. З таких тварин у Чорному морі, ми маємо тільки дельфинів. В інших же морях живуть такі тварини як от: білий медвідь, тюлень, морж, кіт; коло приморських берегів тропічних морів живуть гадюки й черепахи та деякі птахи, як от напр. альбатрос, нелетні пінгвіни, у яких крила перетворились у ласти, подібні до весел. Гнізда свої морські птахи будують на березі моря. Деякі із морських тварин частину життя проводять на суходолі, а частину у воді. Інші ж згубили зовсім звязок з суходолом, як от напр. кіт. Через те, що ці тварини дихають легенями, цебто вживають для дихання кисень з повітря, вони мусять час від часу з'являтись на поверхні води, щоб набрати повітря у свої легені.

Ці тварини, як і наземні, мають гарячу кров і вигодовують своїх дітей молоком, чим і відрізняються від риб. Живучи в морях, вони змінили форму свого тіла, пристосувавшись до плавання. Вони змінили свої наземні кінцівки на ластовидні рибоподібні плавці. При допомозі цих плавців та хвостового плавця вони можуть швидко плавати.

Кіт є дуже велика морська тварина, яка живиться маленькими рачками та дрібною рибкою. Він може пробути під водою понад годину, тоді як людина, що дихає легенями, може бути під водою не більше одної хвилини. Кіт родить по одній дитині довжиною до 6 метрів, яка живиться молоком своєї матері. На тілі кіт не має волосся, хоч і належить до теплокровних тварин. Зате має він під шкірою шар товщу до півметра, який і захищає його від холоду. Кіт має вагу до 100 тонн і дає од 10 до 30 тонн товщу. М'ясо його вживають для виготовлення консервів.

УВАГА! **УВАГА!**

Уже вийшла з друку нова книжка:

Петро Волиняк

ЛАНИ

читанка для 4-ї кляси рідних шкіл і позашкільного читання.

Ця читанка є новиною на нашому дитячому книжковому ринкові, бо:

1. Вона містить у собі вибір справді цікавого, різноманітного й захоплюючого матеріялу;
2. Вона написана сучасною літературною мовою й сучасним правописом;
3. Вона не обмежується до якоїсь одної частини Батьківщини, а містить матеріял, який відзеркалює всю Україну;
4. Вона дає не тільки голі тексти для читання, а ще й запитання та завдання до кожного розділу тексту, а крім того подає ще багато народніх приказок. Все це дає змогу використати її поза школою (батьки самі можуть вчити своїх дітей);
5. Вона подає матеріял з фольклюру, українських клясиків та сучасних наших письменників з України і еміграції;
6. Вона гарно ілюстрована, видрукована на доброму папері, обкладинка відомого художника М. Дмитренка;
7. Вона містить матеріял, якого нема в жодній іншій нашій читанці;
8. Вона має разом з обкладинкою 100 сторінок великого формату;

А тому ця книжка сьогодні є справді великою підмогою вчителям і тим батькам, які не мають змоги посилати своїх дітей до української школи.

У зв'язку з браком коштів наклад цієї книжки дуже обмежений і добре зробить той, хто замовить її негайно.

Ціна $1.00 (з пересилкою).

Замовлення разом з грішми слати на адресу:

NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ont., Canada

ОСТАП ВИШНЯ

ДИКИЙ КАБАН, АБО ВЕПР

Чого воно так: коли говорять "дикий кабан", — так не страшно, а як — "вепр", так уже й мороз ніби поза спиною і волосся на голові ворушитись починає?

Воно, мабуть, саме слово "вепр" — страшнувате, — якесь таке, ніби з великими іклами й погрозливо хрокає...

— В-е-п-р!

На Полтавщині, недалеко славного міста Гадяча є село Веприк, — хоч воно і недорослий "Вепр", а тільки маленький, тільки ще "Веприк", — а я гадаю, що людям там, мабуть, увесь час страшно, — ану ж, візьме малий "Веприк" та й на великого "вепря" виросте?! Що тоді?!

Найстрашніший дикий кабан — "одинець", — це запеклий кнур, індивідуаліст старий, досвідчений кнуряка, що прибивається до табуна тільки тоді, коли свині весілля справляють.

Він тоді своїми страшними іклами розганяє кнурців-парубків, усі його рушниками перев'язують, він сидить, хрокає й чавкає, як колись панпоміщик на весіллі у своїх кріпаків. І йому, як і колишньому кнурові-поміщикові, належить "право першої ночі".

Дикі кнури-одинці, що звуться ще за свої величезні страшні ікли — сікачами, вигодовуються на справжнє страховидло, сильне та люте.

Собак вони своїми іклами одним ударом січуть на бефстроганів, а мисливець, як побачить сікача, зразу бере на мушку або дуба, або грушу, і сидить там тихий, як горличка.

А потім уже всім і розповідає після четвертої стопки:

— Сікача вчора стріляв! Іду, знаєте, очеретом, коли чую, щось сопе! Дивлюсь, а воно як гора! Я зразу думав, що паровик обтікаємої форми зійшов з рейок і болотом котить. Придивився, — а воно сікач! Я, звичайно, не розтерявся, — у лівому стволі у мене жакан, — я його в лоб як жахну, — а він тільки головою покрутив, куля одскочила та недалечко від мене й упала. Тільки трохи сплющилась! Я не розгубився... А коли я взагалі розгублююсь, скажіть?! Да... Я не розгубився та зразу за фінку, та до нього! Розмахуюсь, а він мені й каже: "Злізайте, — каже, — дядьку, з дуба, чого ви туди залізли?" Да.. я, звісно...

— Стій-стій! Що ти буровиш? Хто каже? З якого дуба?

— Та не перебаранчай! Я до нього з фінкою, вдарив його під ліву пахву, якраз проти серця! — "Ага, — кричу, — попався, — кричу, — веп-п-п-ир! Не з таких, — кричу, — я, щоб сікачів боятись! Та на нього верхи! Сів верхи й держусь за гілку! А він мені знову: — "Та злазьте, — каже, — дядьку, кабан у Пилипову балку побіг!" — А я йому: — "Злізай, кажеш?! Не злізу, поки, — кричу, — не рішу тебе тут!" А він мені: "Я, — говорить, — веп-п-п-ир — сі-сі-сі-ка-ка-ка-ч..."

Тут уже підходить хазяйка:

— Може б, — каже, — ви, Стратоне Стратилатовичу, — прилягли трохи?

— Не злізу! — кричить Стратон Стратилатович.

Потім уже беруть Стратона Стратилатовича під руки й кладуть на канапу.

А він і на канапі ще добиває сікача:

— Не злізу, — кричить, — доки не рішу!

І так-таки ніхто й не довідався, чи зліз Стратон Стратилатович із страшного вепря-сікача, чи й досі держиться за гілку...

Сікач — страшний звір, так що й після четвертої стопки не дуже злізеш...

Чому ми ввесь час говоримо про вепря-одинця, сікача?

Бо ми — мисливці, ми люди хоробрі! і коли вже йти на дикого кабана, то йти на такого, щоб можна було чим і похвалитися, та й показати було що...

Уявіть собі на стіні у вашому кабінеті отаканну сікачеву голову з страшними зубилами-іклами!

Слава не тільки вам, а й усьому вашому родуплемені.

Ясна річ, що, полюючи сікача, можна мимоходом з десяток менших кабанів чи свиней настріляти, але головна ваша мета — сікач.

Поросят не бийте.

Убити порося — це все 'дно, що встрелити на озері каченя, що ще й у колодочки не вбилося!

Це — сором для справжнього мисливця.

Сікач, невважаючи на свою чималу вагу й короткі ноги, дуже прудко бігає.

Розповідав мені якось приятель мисливець, дуже досвідчений мисливець і на птицю, і на звіра, як сікач бігає.

Кузьма Дем'янович — мого приятеля звуть.

— Полювали ми з кумпанією у Баб'ячій балці, — почав Кузьма Дем'янович. — А Баб'яча балка підходить з того краю до глибоченького провалля... Понад балкою — ліс. За проваллям починається болото, поросле очеретами, а далі річка. Полювали ми зайців, лисичок, — що трапиться, одне слово. Був з нами й місцевий дідок мисливець. Пройшли ми балку, підійшли до провалля, сіли на горбочку, закурили, одпочиваємо. Краса ж яка, куди оком кинеш! Очерета, між ними де-не-де озеречка, а за очеретами срібно-голуба стрічка річки... По той бік річки — лісочок... Біля лісочка — хуторець на три хати... На узгір'ї біля хутора овечки пасуться... Чутно, як у хуторі дівчата "Чорноморця" виводять:

Вивів мене, босую,
Та й питає:
Чи є мороз, дівчино,
Чи не-ма-а-а-є-є-є?

Дивився б і не передивився... Слухав би й не переслухав...

Сиділи, слухали, з краєвиду милувалися.

Аж ось місцевий дідок і каже:

— А в цьому, — каже, — болоті табун диких свиней є! І сікач тут здоровенний бродить.

— Ми всі, — каже Кузьма Дем'янович, — аж попідскакували!

— Де?

— Та отут у болоті!

— Та невже? — ми до нього. — А чи бачив їх тут хто-небудь?

— А чому ж не бачив? Бачили! А скільки вони в нас городини та буряків перенищили... Я сам сікача бачив, — пудів на п'ятнадцять, якщо не більше! Страшний звір!

— Ну, ви ж розумієте, — вів далі Кузьма Дем'янович, — що ми ж зразу рішили пройти болото, може ж таки пощастить наткнутися на табун свиней. Було нас шість чоловік. Рішили так: я, як найстарший, — мені вже тоді п'ятдесят шостий пішов, — так я пройду до провалля, углиб в очерет, та тут буду собі чекати, а решта — з того боку зайде і йтиме до мене один од одного метрів на тридцять — сорок.

Загонщиків у нас, як бачите, не було, — ми самі, мовляв, і за загонщиків і за стрільців. Дідок не схотів з нами йти: — Боюсь, — каже! — Пішли ми в очерет, а дідок спустився в балку: "Мо', — каже, — де зайчика наполохаю". Увійшов я в очерет, пройшов трохи, став, — обдивляюсь. Справді, ніби стежки якісь в очереті — сюди й туди йдуть. Не брехав, видать, дідок, — сам я собі подумав... Пройшов ще трохи далі в очерет, вибрав таку собі невеличку вроді галявинку, став, прислухаюсь... Не чуть нічого... Шелестить тільки очерет, та іноді десь ізбоку зашарудить болотний щур. І знову тихо. Довгенько я стояв, уже час би й товаришам підійти, а їх нема та й нема. Я, сказати правду, задрімав трохи. Стою, дрімаю! Коли воно щось ніби як шелесне очеретом, та як хрокне, — так я як підстрибну! Підстрибнув — і крутюсь на місці, — не знаю, куди тікать! А воно вдруге — як хрокне! Так я як прянув з очерету й вискочив якраз навпроти провалля... Почув тільки, що й од мене щось шелеснуло й подалося в напрямку до річки! Та де там було думати, що воно... я як вискочив з очерету й помчав прямо на провалля. З провалля вилетів, як хорт, добіг до лісу, й на грушу. Сів, звів курки, чекаю. Довго сидів, нема нічого. Аж ось чую, гукають:

— Кузьмо Дем'яновичу! Кузьмо Дем'яновичу! Агов! Де ви? Агов-гов-гов!

— Я тут! — кричу. — На сікача засів! На груші!

— Зла-га-га-газьте!

— Не злізу! — кричу.

А воно й справді, я й сунувся був із груші злазити, — не злізу. Груша висока, стара груша, і аж до половини ні сучків, ні віття — самий стовбур! Як я на неї видерся, вбийте мене, й досі не допойму...

Підійшли товариші. Зняли мене з груші.

— Бачили щонебудь? — питаю я їх.

— Анічогісінько не бачили!

— Та як же ж, кажу, не бачили, коли ж щось хрокнуло... та не раз, а аж двічі! І шелеснуло щось од мене! Я від нього, а воно від мене! А що хрокнуло, хай мене, Бог уб'є, кажу, — своїми вухами чув!

— Так то ви, значить, — питає мене Іван Петрович, — на провалля прянули?

— Я ж, — кажу, — я! Воно як хрокне, — я думав, що сікач, і з очерету!

— Та то я висякався! — каже Іван Петрович. — Тільки я сякнувся, воно щось як шелесне біля мене, а я думав, що сікач, та й собі од нього до річки!

Аж ось і дідок підходить.

Ми на нього:

— Де ж ваші свині? Де ваш сікач?

— Нема хіба!? — здивувавсь дідок.

— І сліду нема, — кажемо.

— Виходить, пірнули!

— Куди пірнули?

— Під воду! Куди ж!

— Та хіба ж дикі свині пірнають?

— Не знаю, як де, — а в нас пірнають! — стверджує дідок.

— А що ви гадаєте, — міркує Кузьма Дем'янович, — могло буть! Єсть же ж морські свині, могло буть, що й річні єсть!

Так отаке то трапилося з нами на полюванні кабанів. Я й досі ніяк не допойму, як я з провалля вискочив, як я на грушу видерся?! П'ятдесят же шостий мені... Пал ото такий, виходить, мисливський! Так отак сікачі бігають! Прудкий звір, — додав Кузьма Дем'янович.

Полюють дикого кабана з собаками-гончаками чи спеціяльно на таке полювання натасканими псами, але здебільша і найчистіше полюють його з загонщиками.

Коли на вас вискочить дикий вепр, і ви не встигли втекти, ви вже тоді його, ясна річ, стріляєте.

Стріляти треба обов'язково кулею, цілитись у голову або в серце, бити треба наповал, бо поранений кабан — звір страшно лютий, він кидається на мисливця, з розгону всаджує йому своє страшне ікло прямо в пуп і, з криком: — Ага, попався! — поре мисливця по черевній білій лінії од пупа вгору до грудей.

Коли він сам смертельно поранений, — він лягає тут же, поруч мисливця і обидва вони потихеньку віддають душу Богові!

Потім уже сходяться мисливці, лаштують носилки і несуть і свого загиблого товариша, і дикого кабана до машини чи до залізничної станції.

Ті, що несуть загиблого товариша, — дуже сумні, бо їм дуже жалко хороброго мисливця, що впав жертвою благородної спортивної своєї страсті.

А ті, що несуть забитого кабана, — дуже веселі, бо такий мисливський трофей трапляється не дуже часто.

Коли ви йдете болотом, де обов'язково є цілий табун диких свиней і де бродить величезний сікач, не менш як пудів на п'ятнадцять вагою, дуже корисно проказувати таку ніби молитву, що за сивої давнини дуже допомагала на полюванні нашим предкам-мисливцям (між іншим, молитва ця корисна не тільки при полюванні кабанів, а корисна вона й при охоті на всякого звіра).

Така молитва:

"Ви зорі-зірниці,
Ніч темна темниця,
Замикаєш ти і церкви і хати
Ще й царські палати.
Замкни звіру вуха й очі,
Щоб я підійшов і не промахнувся..."

Коли ви таку молитву прочитаєте з вірою, то безперечно зможете підійти до кабана, невважаючи на те, що він звір дуже обережний, і слух у нього, як у найталановитішого диригента симфонічної оркестри.

З вищенаведеною молитвою можна й треба полювати дикого кабана навіть самому, продираючись заплутаними стежками й перескакуючи з купини на купину в очеретяному болоті.

А взагалі, ще раз кажемо, полюють кабана із загонщиками.

Трапляється, і дуже часто трапляється, що кабан, почувши чи довідавшись, що спереду стоять на номерах мисливці з жаканівськими в рушницях кулями і бувши не зовсім певний, що всі вони прянуть на груші, — повертається і йде на загонщиків.

Бо він звір хитрий, — він знає, що у загонщиків, крім кілків та одчайдушного галасу, в руках нічого немає.

Випадки такі кінчаються більш-менш щасливо, кінчаються вони переляком, бо кабан поре людину тільки тоді, коли його поранено, а так він підбіжить, хрокне й, сміючись, побіжить далі.

Було таке й з нами на полюванні кабана, було, було! Брехати не буду — було!

Підняли загонщики в очереті на болоті кілька диких свиней і кабанів.

Пішли вони на мисливців.

Почулося — там бах, там бах!

Виткнувся на них і один чималенький, так, пудів на десять вепр.

Чи там у нього стріляли чи не стріляли, я вже не скажу, бо дехто з мисливців, щоб видніше було, сидів на груші, а тільки ж він крутонувся й помчав на загонщиків.

На всьому скаку підбіг до одного парубчака-загонщика, той і "рятуйте, хто в Бога вірує!" не встиг пролящати, як він його тиць рилом у пуп! Перекинув, перестрибнув через нього, хрокнув, загигикав і помчав далі.

Підбігли ми всі до того парубчака: стоїть блідий-блідий, губи білі й трусяться і нічого більше вимовити не може, тільки:

— Хрокнуло й побігло! Хрокнуло й побігло!

Нарешті трохи опам'ятався.

Ми до нього:

— Ну, що, — дуже злякався?

— Злякався, тільки не зовсім, не до кінця злякався! Можна дужче злякаться! — промовив він.

Так що й загонщикам, як бачите, треба бути пильними.

Убили ви дикого кабана.

І отоді настає найтяжчий момент полювання диких свиней.

Це, — коли вже зберуться на дикого кабана до вас приятелі, і вам треба переконати їх, що це іменно кабан не простий, а дикий.

Ви їм розказуєте про ваше полювання, не пропускаючи найдрібніших деталей: і як збиралися ви на полювання, і як їхали, і як доїхали, як до болота чи до лісу дійшли, де стали, скільки було загонщиків, як кабан вискочив, як ви не розгубилися, як бахнули, як він ткнувся рилом у землю, а потім знову встав і побіг, а ви його вдруге...

В процесі розповіді ви й свідків називаєте і розплющену кулю калібра вашої рушниці показуєте...

Ну, всі докази за те, що ви власноручно вбили дикого кабана.

І бачите, що ніщо не допомагає: їдять і хвалять кабана, а не вас!

І ви прекрасно знаєте, що, йдучи додому, вони, похитуючись, будуть реготатися:

— Дикий кабан! Найшов дурних! А, до речі, по чім свинина тепер?

Отакі люди!

Невдячні люди!

ПОВНИЙ ПОГРОМ Л. СМІЛЯНСЬКОГО

Починаючи від 17 з'їзду КП(б)У і 19 з'їзду ВКП(б) основні удари, які протягом останніх двох років сипались на В. Сосюру, тепер падають ще й на голову одного з найвизначніших письменників старшого покоління, Леоніда Смілянського. Про нього говорено на обох партійних з'їздах, — у Києві і в Москві, — він тепер є в центрі уваги преси, критиків, нарад, зборів, засідань і т. д.

Л. Смілянський, як і В. Сосюра, став жертвою тому, що використав сяке-таке відпруження тиску російської окупаційної влади в Україні в часи війни і поспішив написати оповідання "Золоті Ворота", у якому виявив свою українську душу. Отже, як і Сосюра, він платить тепер репарації єдиному переможцеві в останній світовій війні — Росії.

Передруковуємо нижче репортаж з спільного засідання секції прози та комісії критики й теорії літератури СРПУ ("Літ. Газета", 23. 10, 1952 р.). Цей репортаж яскраво показує в яких умовах працюють наші письменники в Україні, він зразково виявляє духовий і фізичний терор над письменниками та ті методи, якими влада й партія здійснюють свою контролю над літературою. Перечитавши це, наші письменники мусять таки почувати себе щасливими, що позбавлені тієї "батьківської опіки".

У тій критиці згадано також і Ю. Мартича, якого наша преса часом також (за браком відомостей) часто бере під захист, приймаючи його за українського письменника, хоч він ним є лише формально (мовою). Щоб читач уявляв собі цих двох осіб, подаємо короткі довідки про них.

Смілянський Леонід Іванович — народився 1904 року в Конотопі на Чернігівщині в родині робітника-залізничника. Вищу освіту здобув у Києві — закінчив Київський інститут народньої освіти (тепер університет). Друкуватись почав у 1925 році. Головнішими творами його є: збірка оповідань "Нові оселі", повісті "Машиністи", „Мехзавод", „Периферія", „Михайло Коцюбинський", „Золоті ворота", роман „Євшан-зілля", повість „Сашко".

Обмежуємся тут лише цим переліком творів (далеко не всіх), не даючи навіть характеристики їм.

Мартич Юхим Маркович — народився в Києві 1910 р. в родині службовця (офіційно). Вчився в інституті

народньої освіти (так говорять офіційні дані, хоч це й не зовсім правда, бо він там лише починав освіту, а закінчив інший ВУЗ). Літературну кар'єру розпочав на початку 30 рр. у двотижневому журналі "Глобус" (Київ). Основні твори: "День народження", "Сімнадцята професія", "Весела людина", „Путь на зорю" (фронтові записки), "Вірний друг", „Льотний день", "Як склали пісню", "Будні та свята".

Мартич — жид з походження (не подаємо тут його дійсного прізвища, хоч це й не таємниця), українським письменником є лише формально, як ми вже згадували. Користаючи з розгрому українства на початку 30 років (Скрипник, Хвильовий) він зробив за кілька років просто неймовірну літературну кар'єру. Автор цих рядків, виїжджючи на заслання на Біломорсько-Балтійський канал ім. Сталіна в 1933 р., залишив Ю. Мартича майже нікому невідомим письменником-початківцем, а за рік-два його твори вже видавалися великими томами з золотим тисненням, а сам Мартич став редактором "Літературної Газети". Треба пригадати, що Мартич, перебуваючи ще в інституті, не був не тільки партійцем, а навіть комсомольцем. У партію в ті часи інтеліґентів не приймали взагалі. А тут раптом не тільки став партійним, а ще й заслужив таке довір'я, що став редактором єдиної на всю Україну "Літературної Газети". Сталося це тільки з однієї причини: **партія громила тоді український націоналізм, протиставлячи йому космополітичний інтернаціоналізм, "вселюдськість" якого полягала в лютій ненависті до всього українського.** Так на чолі української літератури стали Кацнельсони, Смульсони й Мартичі. Коли Україну придушили цілком, і на місці українського націоналізму стали проповідувати (тепер уже за офіційним дозволом і підтримкою влади й партії) російський націоналізм, то всі ці "комуністичні інтернаціоналісти" стали з корисних для Росії шкідливими. Ось чому полетіли всі Кацнельсони, Смульсони, Мартичі, Первомайські, Головановські та інші Зісманн.

Шкода було б, коли б хтось пробував закидати мені антисемітизм за перелік цих імен. Історія любить правду. А правда є в тому, що українська література, мабуть, ніколи не мала більших ворогів, як ці "українські письменники й критики". Тому нас дивує, що їх імена часто ставляться поруч Рильського, Сосюри, Смілянського чи багатьох ще визначніших **українських** письменників. Бо справді: чи маємо оплакувати ката, якому замість подяки за його вірну службу старший кат відрубує голову?..

Про Мартича ми могли б сьогодні сказати чимало, але ми тримаємось засади, що лежачого не б'ють. Тому ми й не робимо так, як робили (і зробили б безперечно й тепер, будучи на нашому місці) Мартич і його співтовариші по поширенні "вселюдських" ідей в українській літературі. **П. Вол.**

---

8. жовтня відбулося спільне засідання секції прози та комісії критки і теорії літератури СРПУ з приводу порочного, націоналістичного оповідання Л. Смілянського "Золоті ворота".

— Партія вчить нас, — сказав В. Козаченко, відкриваючи засідання, — що високе і благородне завдання, поставлене перед радянськими письменниками, може бути успішно розв'язане тільки при умові, якщо ми поведемо рішучу боротьбу з халтурою в роботі наших літераторів, якщо буде нещадно витравлена брехня і гниль з творів літератури й мистецтва.

Як свідчать викриті й засуджені партією та громадськістю ідеологічні перекручення в літературі, гниль і фальш є і в творчості деяких українських письменників, зокрема в творчості Л. Смілянського, який написав і перевидавав з книги в книгу порочне, позначене впливами буржуазно-націоналістичної ідеології оповідання "Золоті ворота".

Як могло статися, що після широкої і гострої критики, якої зазнали ідеологічні перекручення в творчості В. Сосюри, Л. Первомайського, М. Рильського та інших, уже в цьому році з'явилося перевидання "Золотих воріт" Л. Смілянського? Це сталося тому, говорить промовець, що в нашому літературному середовищі, в першу чергу в роботі наших творчих секцій, існують настрої самозаспокоєння, **послабилася пильність до рецидивів буржуазного націоналізму** і безрідного космополітизму. Дещо переоцінюючи виконану роботу по виправленню допущених хиб і помилок, керівники Спілки разом з тим не дооцінили живучости пережитків капіталізму в творах літератури, не зробили всіх висновків з редакційної статті газети "Правда" "Проти ідеологічних перекручень в літературі".

Не зробив цих висновків для себе і Л. Смілянський, якого в минулому вже критикували за серйозні помилки буржуазно-націоналістичного характеру.

Всемірно розгортати критику і самокритику, спрямовану на нещадне викорінення фальші й гнилі з творів літератури, і домогтися загального піднесення ідейно-художнього рівня української літератури — такому завданню має бути підпорядкована робота наших творчих секцій і комісій.

З критикою ідеологічних перекручень у творчості Л. Смілянського виступив С. Крижанівський. Оповідання "Золоті ворота", сказав він, — твір наскрізь хибний, ідейно шкідливий. Перебуваючи в полоні націоналістичних тенденцій, Л. Смілянський в цьому оповіданні протиставить село місту, ідеалізує минуле України, вдаючись до псевдоромантики, якою оповито весь твір. Твердячи, ніби тільки село є поставщиком здорового народонаселення, джерелом і охоронцем національних традицій українського народу, Л. Смілянський тим самим спотворює образ Радянської України, який у свідомості наших людей нерозривно зв'язаний з могутньою соціялістичною промисловістю, з колгоспним ладом, з передовою соціялістичною наукою і культурою, з животворчою сталінською дружбою народів — запорукою нашої сили і непереможності. **Національні ж традиції українського народу автор бачить** не в його соціялістичній свідомості, а в **біологічних властивостях людей.**

С. Крижанівський цілком слушно підкреслив, що націоналістичні помилки мають місце не лише в оповіданні "Золоті ворота", але й в інших оповіданнях Л. Смілянського, включених до збірки "Сад". Насамперед це стосується його "Думи про Кравчиху", у якій, як і в "Золотих воротах", не показано керівної, спрямовуючої ролі Комуністичної Партії у Великій Вітчизняній війні радянського народу проти фашистських поневолювачів. Автор не спирався на реальні факти і події живої дійсности, чого вимагає метод соціялістичного реалізму. Натомість він вдався до вигадок, **забарвлених в націоналістичну символіку,** і цим спотворив життєву правду.

Питання про образ позитивного героя — центральне у методі соціялістичного реалізму. Позитивні герої "Золотих воріт" і "Думи про Кравчиху" не можуть бути

героями нашої дійсності, — вони не мають нічого спільного з нею, як нічого спільного не має тут метод Л. Смілянського з методом соціялістичного реалізму.

Перевидання ідейно хибних творів свідчить про незадовільну роботу наших видавництв. Цю думку С. Крижанівський ілюструє фактами з практики Держлітвидаву, в якому збірка "Сад" вийшла з друку. З легкої руки керівників цього видавництва до редагування книг залучалися випадкові, малокваліфіковані люди, які не мають досвіду роботи над дукописом і нічим не виявили себе в літературі.

— Я не можу зрозуміти, — продовжує С. Крижанівський, — чому саме, з яких міркувань редагування двотомника творів О. Гончара Держлітвидав доручив Д. Лосєву і в чому це редагування полягало? Якщо якісь міркування і були — то вони, очевидно, полягали в тому, щоб зробити приємність одному з керівних працівників Управління в справах поліграфічної промисловості, видавництв і книжкової торгівлі, яким є тов. Лосєв.

Кричущі факти безвідповідального ставлення видавництв до підбору редакторів і рецензентів виявилися і під час звіту директора видавництва "Радянський письменник" Ю. Дольда-Михайлика на останньому засіданні президії СРПУ, яка обговорювала роботу цього видавництва. Досить сказати, що до рецензування рукописів нових п'єс видавництво залучило завідуючого клюбом Спілки письменників тов. Константінова, який хоч і вважається непоганим адміністратором, але не має відношення до драматургії. Одержуючи некваліфіковані, часто халтурні рецензії, Ю. Дольд-Михайлик добре розумів їх справжню ціну і тому здебільшого забороняв надсилати рецензії авторам рукописів. У той же час... затверджував ці рецензії, як повноцінні, на виплату грошей бухгалтерією. Такий лібералізм, зрозуміло, знижує вимогливість видавництва, сприяє проникненню на книжковий ринок сірих, а то й ідейно порочних творів.

Член редакційної ради видавництва "Радянський письменинк" О. Копиленко, на якого покладена відповідальність за видання творів української прози, також часто виявляється не на рівні своїх завдань, ліберально оцінює рукописи. Після того, як на здану до друку нову книгу Ю. Мартича видавництво одержало три негативних рецензії, О. Копиленко взяв на себе сміливість не лише голослівно заперечити висновки трьох різних рецензентів, але й виступити в ролі захисника Ю. Мартича від критики, заявивши, що критика, мовляв, вже звикла лаяти (саме лаяти, а не критикувати!) Мартича. А між тим, на думку О. Копиленка, Мартич добре знає життя, стиль його майже бездоганний і т. п. Та варто було О. Копиленкові навести деякі уривки з творів Мартича, щоб від панегірика не залишилося й сліду.

Така видавнича "оцінка" творів Ю. Мартича подвійно шкідлива, бо вона не лише не мобілізує письменника на подолання тих чи інших недоліків у власній творчості, але й вселяє письменникові недовір'я до критики, до громадської думки.

Коли книга Л. Смілянського "Сад" вже друкувалася, в "Радянському письменнику" готувалася до друку його ж збірка "Оповідання". До цієї збірки також потрапили "Золоті ворота", "Дума про Кравчиху". Рецензував рукопис "Оповідань" О. Копиленко. **"Золоті ворота" в його рецензії обійдено мовчанкою, а в загальних висновках всьому рукописові дано схвальну оцінку.** Під час подальшої роботи над збіркою Л. Смілянського працівники видавництва звернули увагу на хибність "Золотих воріт". Замість того, щоб вилучити це оповідання як ідейно порочне, у видавництві почали підправляти, "поліпшувати" його. Очевидно, в пляні цього "поліпшення" було замінено і заголовок оповідання на "Біля золотих воріт". Ні в О. Копиленка, ні в директора видавництва не вистачило сміливості одверто вказати Л. Смілянському на його помилки і повернути рукопис. І якщо "Оповідання" **так і не з'явилися друком, хоча й були до друку підписані, то це вже сталося з причин, по суті незалежних від керівників видавництва "Радянський письменник".** (а від партії! **Ред.**).

Л. Новиченко різко засудив свої власні помилкові оцінки порочних творів Л. Смілянського, зазначивши, що в минулому він сам не був вільним від націоналістичних впливів.

— Я давно усвідомив всю шкідливість моїх захвалювальних виступів з приводу "Золотих воріт" та деяких інших творів Л. Смілянського, — сказав він. — В оповіданні "Золоті ворота" немає образу нової, соціялістичної України, у картинах оборони Києва від ворожої навали не показано братньої допомоги українському народові інших народів Радянського Союзу, в першу чергу великого російського народу. Тільки повною втратою пильності і відповідальності за свою роботу з боку Л. Смілянського можна пояснити те, що він в уста своєї героїні Мар'яни з "Золотих воріт" вклав уривок з тексту, **який належить перу ворога українського народу, махрового націоналіста Олеся.**

Поділяючи думку С. Крижанівського про те, що ідейні перекручення є і в інших перевиданих творах Л. Смілянського, Л. Новиченко говорить, що образ матері в "Думі про Кравчиху" також подано в націоналістичному дусі. Образ І. Франка в оповіданні Л. Смілянського "Тюремні сонети" — анемічний і **не протиставлений буржуазним націоналістам Галичини.**

Навіть у такій загалом цікавій повісті Л. Смілянського, як "Сашко", де йдеться про боротьбу радянського народу проти фашистських поневолювачів, чомусь **зовсім відсутні образи українських буржуазних націоналістів,** цих перших помічників імперіялістичних аґресорів в їх кривавих злочинах на тимчасово окупованій території Радянської України.

Серйозні закиди на адресу комісії критики і теорії літератури СРПУ, яка не приділяє уваги перевиданням, зробив у своєму виступі К. Басенко. Він різко засудив порочну практику Держлітвидаву, за якої збірка Л. Смілянського "Сад" могла з'явитися друком, навіть не пройшовши внутрішнього рецензування.

Редактор збірки "Сад" В. Мефедова, визнавши критику оповідання "Золоті ворота" цілком вірною, все ж намагалася применшити свою особисту відповідальність за вихід у світ порочного твору і посилалась на те, що головну увагу їй довелося приділити найбільшому за обсягом творові, включеному до збірки — повісті "Михайло Коцюбинський". В той же час з'ясувалося, що за участю редактора В. Мефедової в оповіданні "Золоті ворота" було зроблено деякі виправлення, які, як вірно вказала у своєму виступі Є. Старинкевич, нагадують собою виправлення М. Ушакова та О. Прокоф'єва в їх перекладах націоналістичного вірша В. Сосюри "Любіть Україну".

Цей приклад свідчить про безвідповідальне ставлення редакторів до своїх елементарних обов'язків. І таких прикладів у нас, на жаль, ще немало. Збірку оповідань Л. Смілянського, яка вийшла в "Радянському

письменнику" понад три роки тому, в 1949 р., і до якої також потрапили "Золоті ворота", В. П'янов підписав до друку як редактор, навіть не читаючи тексту.

О. Копиленко визнав, що в своєму ставленні до збірки "Оповідання" Л. Смілянського він виявив безпринципність, бо **"не хотів сваритися з Смілянським".**

Виступ Л. Смілянського не задовольнив присутніх. На словах приймаючи критику, він в той же час намагався пояснити хиби своїх творів... поспішністю в роботі над "Золотими воротями" і "Думою про Кравчиху" і висловив намір "ще подумати". А це значить, що **письменник, неодноразово критикований в минулому за ідейні збочення, так і не усвідомив глибоко своїх помилок і замість того, щоб стати на шлях рішучого викоренення їх, шукає виправдання цих помилок.** Щож до того, ніби Л. Смілянському доводилося поспішати в роботі, то таке міркування сміхотворне: його "Золоті ворота" вперше з'явилися понад 10 років тому, а далі неодноразово перевидавалися, — скільки ще потрібно часу, щоб написати ідейно і художньо повноцінне оповідання?

Саме як незадовільний оцінили виступ Л. Смілянського О. Гончар, С. Крижанівський, В. Козаченко, які виступили після нього.

— В своїй звітній доповіді тов. Л. Г. Мельников цілком правильно відзначив, — сказав О. Гончар, — що президія Спілки радянських письменників України ще повільно усуває хиби в роботі, ще поверхово керує творчою діяльністю письменників. Досі критика і самокритика в Спілці письменників не набули належної гостроти і принциповості. Ми переоцінили свої успіхи, не зробили всіх висновків з виступів партійної преси, в якій було піддано критиці ідеологічні перекручення в літературі.

Оповідання "Золоті ворота" Л. Смілянського позбавлене глибоких патріотичних почуттів, в ньому не відчувається мети, в ім'я якої наш народ народ виступив на боротьбу проти фашизму, не видно підготовленості народу до відсічі ворогам. Наші читачі, наша молодь з обуренням відвертаються від таких писань — не такі "твори" потрібні їм. Оповідання "Золоті ворота" не має художньої цінності, воно є яскравим свідченням того, наскільки художньо слабим стає твір, якщо він будується на порочній ідейній основі. Л. Смілянському варто з усією серйозністю поставитися до подолання своїх помилок з тим, щоб ніколи їх не повторювати в майбутньому.

Спільне засідання секції прози та комісії критики і теорії літератури СРПУ одностайно засудило порочне оповідання Л. Смілянського "Золоті ворота", ідейні зриви в ряді інших його творів і намітило ряд заходів до пожвавлення творчої роботи і серед прозаїків, і серед критиків та літературознавців.

ОБВОДНЕННЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Ми в свій час інформували наших читачів про велике будівництво в Каховці, яке має на меті цілком змінити вигляд півдня України. Великі роботи в Україні є також і на багатьох малих річках, які поглиблюються, заліснюються тощо. Багато річок несудноплавних стають судноплавними. Російська окупаційна влада робить тепер усе можливе, щоб взяти з України найбільше, хоч дається їй найменше. Судноплавство на малих річках, у зв'язку з малою сіткою залізниць (порівняно до Зах. Европи) і майже повною відсутністю шосейних доріг і нікчемним автомобільним транспортом, допоможуть Росії вивозити сировину й напівсировину, а головне хліб, з т. зв. "глибинних районів", себто з районів віддалених від залізниць та інших шляхів сполучення.

Поруч з тим річки використовуються для обводнення, що дуже важить для продуктивности сільського господарства, а особливо на півдні. Наприклад, величезні греблі й електростанції побудовано на р. Рось (Корсунь-Шевченківська гідро-електро-станція та інші).

У комплекс Південно-Українського каналу цілком включається р. Молочна з озером Молочним. У цей комплекс включається і р. Інгулець. Досі були великі роботи на верхньому Інгульці, а тепер розпочато будови й на нижній його течії.

Головна мета цих робіт не електричний струм, а обводнення. Інгулець дуже химерна річка, що крутими дугами звивається між високими скелястими берегами. Палюче південне сонце та люті суховії, що дмуть з Малої Азії, дуже виснажують Інгулець і він часто пересихає. Не буйні луки та ліси оточують Інгульцеве річище, як це здебільша буває на Волині чи на Чернігівщині, а грізні мертві скелі виструнчились на обох його берегах.

Використати воду Інгульця на обводнення землі не так то легко. Є кілька причин, які дуже ускладнюють цю проблему. Перша з них, що тієї води в Інгульці взагалі дуже мало, особливо влітку, коли вона саме потрібна для зрошення. Отже постає проблема оповноводнення Інгульця. Коли це питання буде розв'язане, то постає інша трудність: підняти воду на поля. Справа в тім, що Нижньо-Інгулецький земельний масив розташований набагато вище від течії Дніпра і весь він має хвилясту поверхню, а крім того порізаний глибокими балками та рівчаками.

Розв'язуються ці проблеми так: 1. Повноводність Інгульця осягається тим, що поглиблюється його річище і він фактично перестане бути допливом Дніпра, а навпаки — Дніпрова вода наповнить його річище й Інгулець стане повноводною рікою; 2. Для підйому води з глибокого річища Інгульця будується найпотужніша в СРСР насосна станція. Вона буде значно потужніша від насосної станції на Волго-Донському каналі, яка наповняє т. з. Цимлянське море. Шість величезних насосів викидатимуть у канал коло 1800 кубометрів води за одну хвилину, піднімаючи її майже на 60 метрову височину.

Центром цього будівництва стало с. Дар'ївка, розташоване на одній з Інгулецьких дуг у Нижній його течії. Це досі було малопомітне степове село, відоме мандрівникам лише з того, що воно стояло на битому шляху Херсон-Каховка. За цариною Дар'ївки будується робітниче селище й уже розпочато копання котловану під будову насосної станції.

Будівництво це дуже складне й велике. Досить сказати, що там треба буде виконати понад 22 мільйони кубометрів земляних робіт. Основний канал буде 65 кілометрів завдовжки, перетне поля Херсонського та Білозерського районів і коло с. Станисловове вийде в Дніпро-Бузький лиман. Загальна довжина зрошу-

вальної сітки каналів досягне 2.290 кілометрів (одна миля дорівнює приблизно 1.8 кілометра). Буде зрошено коло ста тисяч гектарів землі (один гектар дорівнює приблизно 2.5 акрам). Крім того у глибинних степових безводних селах буде збудовано вісім ставів і коло 140 колодязів.

Що ж заставило російську окупаційну владу піти на цю чергову величезну будову в Україні? Звичайно, що не любов, до України, а тим більше до українського народу. Ні, на цю хворобу жоден окупант світу, а тим більше російський, ніколи ще не хворів. Справа в тім, що ще за часів будови соціялізму, яка вже цілком завершена, як говорить українське прислів'я, "ходив батько без штанів, мати без спідниці". За часів же будови комунізму, яка вже давно розпочалася, витворилася загроза, що люди змушені будуть справді ходити в одягах Адама і Єви, поки ще вони не були вигнані з раю, бо в СРСР абсолютно не вистачає бавовни, а не то що льону, конопель і вовни. Населення значно зросло (з приєднанням нових територій), а площа під бавовною ніяк не поширилась, бо всі можливості бавовносіяння в Середній Азії і в Закавказзі вже використані давно. Будова на Аму Дар'ї (Туркменія) дасть змогу поширити бавовну, але поки буде викінчено Туркменський канал, де дуже бракує не тільки кваліфікованих, а й узагалі робітників, а крім того в надзвичайно важких умовах будови в Кара-кумах, — цій найбільшій і найстрашнішій пустелі Середньої Азії, — то пройде чимало років. Бавовни ж СРСР потребує негайно не тільки для себе, а й для своїх сателітів. Платити за єгипетську, індійську чи американську бавовну треба золотом, якого не вистачає й на закуп машин для виробу зброї.

Бавовносіяння в Україні досягло нечуваного досі в історії людства темпа розвитку: ця досі нечувана й небачена в Україні культура за кілька років зайняла площу коло 700 тисяч га. Та біда в тім, що в посушливому українському степу бавовна дає дуже низькі врожаї (6-7 центнерів з га, часто-густо й 2-3 центнери з га). Разом з тим виведені вже й добре акліматизовані українські ґатунки бавовни на поливних землях дають до 20-25 центнерів бавовни-сирцю з га. Ось ця обставина й примусила російську окупаційну владу в Україні піти на будівництво Південно-Українського й Кримського каналів, а тепер і на будову Нижньо-Інгульської зрошувальної системи, щоб зрошенням негайно збільшити збір бавовни в СРСР.

Розраховуючи на збільшення врожаю бавовни в Україні, Москва зарядила будову величезного прядильно-ткального комбінату, який уже будується в Херсоні. Поруч з цим на прядильно-ткальних підприємствах Москви й Іванова готуються фахівці для цього комбінату. Це дає змогу Москві зменшити видатки на транспортування бавовни в Росію, а потім транспортування з Росії мануфактурних виробів в Україну. Транспорт в СРСР, як відомо, є найвужчим місцем в усій економіці. Це єдине, що примусило Москву відступити частково від свого принципу забирати з своєї колонії лише сирівці, а пустити частину їх у виробництво півфабрикатів (пряжі) і фабрикатів (тканини).

Треба ще врахувати, що бавовна крім волокна дає ще олію для харчування й промисловости, а з недозрілих коробочок, з т. з. куцака, виробляється порох та інші вибухові речовини, себто продукти, у яких СРСР зацікавлений може ще більше, ніж у мануфактурі.

Ось чому ці всі будови в Україні названі "будовами комунізму", себто будовами, які виконуються надударними темпами й фактично рабською працею, бо відмовитись від праці чи погано працювати на "будові комунізму" — значить виступити проти комунізму, а за це негайна смерть.

Такі справжні причини великих будов в Україні.

Інж. П. Прус

ВЧИТЕЛІ, БАТЬКИ, СВЯЩЕНИКИ!

Вже вийшла з друку і продається нова книжка для шкіл і позашкільного навчання:

П. МИРОЛЮБНИЙ

УКРАЇНСЬКА МОВА

письмові й граматичні вправи для початкових кляс української школи.

Ця книжка сьогодні є справді єдиним підручником з української мови для всіх наших дітей по цей бік залізної заслони. Книжка гарно опрацьована, бо склав її професор методики української мови у вищих школах України, вона перевірена кращими нашими фахівцями з відділу культури й освіти ЦПУЕ в Німеччині, затверджена до друку проф. Л. Білецьким, теперішнім керівником українських шкіл при православних громадах у Канаді, але в зв'язку з виїздом нашої еміґрації не вийшла з друку в Німеччині.

Книжка гарно видана на доброму папері, частково ілюстрована, обкладинка відомого нашого мистця Мих. Дмитренка. Книжка має 96 стор. тексту, ціна її лише $1.00 з пересилкою. Видання: "Нові Дні", Торонто, Канада.

Замовляти:

В Канаді:

Nowi Dni, Box 452, Term. "A."
Toronto, Ont., Canada.

В США:

— Mr. I. Posypajlo —
112 Niagara Str., Syracuse, 4, N. Y., USA.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ **ЧИТАЙТЕ**

ПОШИРЮЙТЕ —

найновіший на терені США й Канади **часопис**

УКРАЇНСЬКИЙ ПРОМЕТЕЙ

Виходить тим часом — раз на тиждень.

Це єдиний часопис, що видає нова українська імі-ґрація для всіх українців. Часопис розходиться в усіх країнах світу.

"УКРАЇНСЬКИЙ ПРОМЕТЕЙ" — єдиний часопис, що тримає читача в живому контакті з українським народом в Україні, що з прометеївською мужністю терпить большевицькі тортури, але не вмирає, а бореться за волю і вірить у свою перемогу!

Передплата в США і Канаді: на рік — $5, на пів року — $2,70.

Передплату надсилати на адресу:

PROMETHEUS — Printing & Publishing Ass'n.
13824 Jos. Campau, Detroit 12, Mich., U. S. A.

З інших країн передплату надсилати на цю саму адресу поштовим переказом або банковим чеком, у сумі рівнозначній до вартости американського доляра.

КОНЦЕРТ В. МАКСИМОВИЧА

30 листопада 1952 року в залі УНО в Торонті відбувся концерт відомого українського піяніста Бориса Максимовича. На цьому концерті наш музика виконав твори Скарлеті, Бетховена, Шопена, Ревуцького, Блюменфельда та Ліста.

Як бачимо, програма досить різноманітна, але складена з певним смаком. Слухачі сприйняли її захоплено. Можна сказати, що на цьому концерті слухач та виконавець творили ціле, що дуже важить на такого типу мистецьких концертах.

З дивовижною легкістю Борис Максимович виконав Пастораль, Сонату та Капрічіо старовинного італійського композитора Скарлетті, яким мистець і розпочав свій концерт. Слухача просто вражає тонке відчуття стилю кожного композитора: Максимович тонко передає ажурність Скарлетті, мужність Бетховена, романтику Шопена й Ревуцького та прозору віртуозність Ліста.

Справжній подив слухачів викликав "Етюд для лівої руки" Блюменфельда, виконаний з великою майстерністю. Тяжко повірити, що це море звуків виходить лише від гри однією рукою.

Віртуозною рапсодією Ліста закінчено концерт, але довго невгаваючі оплески примусили Б. Максимовича виконати ще дві речі над програму: "Полювання" та "Дзвіночки" (Кампанела) Ліста — речі, які виконують тільки мистці високої кляси.

На концерті була вибрана публіка Торонта, люди, що справді люблять і розуміють музику.

З приємністю відзначаємо, що Б. Максимович у свої концерти завжди включає кращі твори української фортеп'янової музики, хоч багато наших музик, які часто-густо є під спеціяльною опікою й допомогою українських установ, не тільки не включають в програми своїх концертів українських творів, а, нам здається, навіть і не знають про їх існування. Отже, в особі Б. Максимовича ми маємо не тільки першорядного піяніста-віртуоза, а й пропаґатора нашої музики на такому важливому тепер у світі американському континенті. Домогтися концерту Б. Максимовича в циклю симфонічних концертів в Месей Гол, за що тепер береться Літ.-Мист. клюб у Торонті, — є вимогою не тільки нашого мистецтва, а й політики.

П. В.

ТРИ РОКИ

"Нові Дні" вступають у четвертий рік свого існування. Здається й не так давно вийшло перше число журналу, а все таки "Нові Дні" ніби трохи встарілись, як часом жартують наші читачі.

Годиться бодай раз на три роки зробити підсумок. І справді: що то значить три роки існування журналу? А значить це ось що: 36 чисел по 36 сторінок — 1296 сторінок великого журнального формату битого дрібного тексту, що дорівнює об'єму 2592 сторінок нормального книжкового формату. А це рівнозначне з виданням 17 книжок по 150 сторінок друку. Наші передплатники заплатили за три роки по 9.00 дол., себто 150-сторінкова книжка їм обійшлася по 53 центи. Звичайна ціна наших книжок становить тепер (у Канаді і США) від одного до півтора центи за сторінку. Отже, наші передплатники ніяк не переплатили і бодай за ціну нарікати не можуть.

Я думаю, що гріх був би нарікати на видавництво і за несвоєчасність виходу журналу, бо за всі три роки було лише кілька спізнень у виданні журналу не більш, як на 7-8 днів, що для місячника, та ще в еміграційних умовах, навіть не є спізненням. За три роки видано тільки одне подвійне число, отже, не скористано й зі звичайного видавничого права мати одне подвійне число в часі літніх відпусток. Те подвійне число видане у зв'язку з моєю хворобою, і відредаговане було крадькома в шпиталі, коли лікарі мені заборонили не тільки працювати, а навіть звішувати з ліжка руку чи ногу...

Говорю це зовсім не тому, щоб похвалитися, а тільки тому, щоб читачі знали, що я робив і роблю все можливе, щоб за їх довір'я і за їх тяжко запрацьовані гроші дати їм усе, що в наших умовах можливо.

До співпраці в журналі було закликано кращих наших письменників, журналістів, вчених. Журнал вперто уникав передруків і робив їх у крайніх випадках. Один редактор (одного молодечого журналу) закинув мені

у своїй критиці, що в кількох числах "Нових Днів" було "багато передруків", а крім того вони мали "агрономічно-біологічний характер".

Той редактор вважає, що коли вміщено щось із творів наших мистців слова, які змушені ще сьогодні перебувати під опікою Сталіна, то то значить передруки. Я ж тримаюсь іншого погляду: то є для нас первотвори, бо 99.99 відсоткам нашої еміграції ті твори недоступні і, може, й ніколи доступні не будуть. Я ж обіцяв ще в першому числі, що відмежовувати китайським муром від України журнал не буду, а навпаки — шукатиму шляхів до душі української людини по той бік залізної заслони.

Щодо "агрономічно-біологічного дефекту" журналу, то я також мав і матиму протилежний нашому колючковатому критикові погляд, бо вважаю, що тримати журнал на творах трьох-чотирьох поетів, які взаємно себе вихвалюють і возвеличують, значить уподібнити його "худосочній дівиці", яка попри все своє палке бажання ніколи не стане матір'ю... Українська культура не складається лише з поезії. А крім того в підзаголовку ще з першого числа стоїть: "Універсальний місячник". А в універсальному журналі й тематика мусить бути універсальна. Тим більше, що журнал плянувався не на "Богом вибраних", а на масового читача.

Я робив усе можливе, щоб залучити найбільше і найвидатніших авторів у число співробітників журналу. Ось наслідки моїх заходів у цій ділянці:

У 1950 р. в журналі було вміщено твори 64 авторів.
У 1951 р. „ „ „ „ 82 авторів.
У 1952 р. „ „ „ „ 96 авторів.

В еміграційних умовах 96 імен у тонкому журналі це чималий здобуток, бо 96 авторів — це 96 розумів, 96 стилів, 96 смаків і, може, й 96 політичних поглядів... Можу таки тішитись, що в числі цих 96 співробітників є майже всі найвизначніші наші письменники, публіцисти і вчені. Не сумніваюсь, що в цьому році число співробітників журналу ще збільшиться.

Читач має право запитати мене сьогодні і про матеріяльні справи журналу. Щож, ховати не буду: погані. Себто, не так уже й погані, бо журнал уже себе більше двох років окуповує, але редактор-видавець і співробітники три роки роблять дарма... Звичайно, честі від цього нема нікому. Коли б журнал видавала спілка, то він би давно завалився (очевидно на п'ятому числі, як і більшість його попередників!), а так він існує. На першому році існування я обіцяв, що при двох тисячах накладу я збільшу об'єм його. Сьогодні підтверджую цю обіцянку і заявляю: при двох тисячах накладу я збільшую журнал до 52 сторінок і плачу гонорар (хоч невеликий) всім авторам. А побачите тоді, який буде зміст журналу! **Сьогодні я журналом ніяк невдоволений, але мушу мовчати, бо я чекаю, що мені хтось пришле сам, бо замовити я сьогодні не можу,** а часто й просити соромно... Тоді ж я не чекатиму й не проситиму, **а замовлятиму,** бо я плачу. А до замовленого матеріялу я й вимоги ставити можу. Отже, читач тоді скористає найбільше.

Що для цього треба? Дуже мало: **100 читачів, які візьмуться поширити по 5-10 примірників журналу.** Поширити різно: приєднати нових передплатників, чи продати 5-10 примірників щомісяця. Хіба на міліон свідомих українців по цей бік залізної заслони таких 100 осіб багато? А от нема їх...

Для прикладу, як важко здобути читача, я скажу, що 25 тисяч українців Торонта беруть таку само кількість журналу, як решта 450 тисяч українців Канади. Це не тільки тому, що в Торонті люди культурніші (це, звичайно, має своє значення), а й тому, що тут я маю змогу попрацювати над поширенням журналу. Треба ще, щоб хтось попрацював і в Монтреалі, і в Вінніпезі, і в інших містах. Я маю кілька таких ідейних прихильників. Зокрема можу назвати М. Дербуша (Міннеаполіс), О. Мельниченка (Чельсія, США), В. Скорупського (Едмонтон), О. Скопа (Кітченер), А. Кобасу (Честер, США), С. Некротюка (Монтреаль)... І це, мабуть, і все. Крім того більшість цих осіб працюють над поширенням журналу здебільша не стало.

Мене можуть запитати: а щож тебе заставляє робити такий немудрий "бизнес"? Скажу: я ціле своє життя не жив, а мучився для України. Мабуть, для мене дорожчого більш нема нічого. За свій не так уже й довгий вік я відбув п'ять арештів, заслання на Біломорсько-Балтійський канал ім. Сталіна, відсидів у німецькому таборі, а в цю війну я втратив уже все. Хай буде відомо моїм критикам, яких я маю чимало, що я вважаю свій виїзд з України національним злочином, бо цим я зменшив силу мого народу: моє місце, яке я спорожнив, безперечно вже досі занято росіянином чи жидом, який робить на шкоду Україні. Але лишатись там мені було рівнозначне з самогубством, а самогубство, як відомо, не було ще ніколи геройством. Отож я й виїхав, зробивши цей вимушений злочин. Втративши все особисте, я віддаю всі свої сили, **щоб зменшити силу ворога і збільшити силу нашу.** Мені сьогодні здається, що "Нові Дні" роблять цю справу ніяк не гірше від інших наших видань. Виходячи з цього, я й осмілююсь просити читачів допомогти мені в поширенні журналу, який не є провадженням "бизнесу", а тільки відбуванням добровільної покути за виїзд з України в найтяжчий час її існування. А чи така покута належиться тільки мені?... Чи не варто б над цим подумати багатьом нашим читачам і таки заставити сусіда чи товариша зробити щось для утримання єдиного сьогодні по цей бік залізної заслони загального нашого місячника, давши на передплату його **лише 25 центів на місяць, що в Канаді дорівнює двом склянкам пива чи 15 штукам цигарок...**

Може й задовга розмова з читачами, але раз на три роки поговорити нам не пошкодить. Ще раз повторюю: журнал утримують читачі і лише читачі. Від їх постави — користь перш за все їм самим, а потім — моральна підтримка мені й співробітникам журналу, які працюють над його розбудовою так само ідейно, як і я.

Та я з авторами можу лише зробити журнал, але не поширю його, бо нас мало. Читачів багато і вони можуть зробити все. Тільки робити треба стало, настирливо і вперто. Тоді й наслідки будуть.

Хто ж зголоситься на цю допомогу?...

П. Волиняк.

НОВІ ВИДАННЯ

В. Чапленко, ПІВТОРА ЛЮДСЬКОГО, повість, обкладинка М. Григоріева, стор. 169+4, видання автора. Ню Йорк, 1952.

"НАШІ ПОЗИЦІЇ", ч. 8 (18) за серпень 1952 р., орган Центрального Комітету УРДП, Новий Ульм, Німеччина, стор. 16.

"ЛОГОС", Богословський квартальник, кн. 4 (жовтень-грудень 1952 р.), видають оо. Редемптористи, Йорктон, Саск., Канада, стор. 241-315. До книжки додано ще 8 сторінок гомілетичного додатку. Ціна $1.25.

"ГОЛОС СПАСИТЕЛЯ", релігійний католицький місячник, ч. 11, 1952 р., стор. 64, видання оо. Редемптористів, Йорктон, Саск., Канада. Видання ілюстроване.

Юрій Сірий, ПРО ГОРОБЦЯ СЛАВНОГО МОЛОДЦЯ, казка, видання четверте, обкладинка й ілюстрації П. Холодного, стор. 13+3, видання Ю. Тищенка, Нью Йорк, 1952, друкарня "Свободи", наклад — 3.000, ціна — 40 центів.

С. Черкасенко, ПРИГОДИ МОЛОДОГО ЛИЦАРЯ, стор. 121+7, обкладинка М. Левицького, повість, т. І, видання Івана Тиктора, КПУК, Вінніпег, 1952, ціна 1.25. Це перша книжка другої серії видань КПУК.

С. Георґе, ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ, переклади М. Ореста, стор. 88, Авгсбурґ, Німеччина, 1952, друк: Б. Криницький. Книжка появилася завдяки допомозі ФІФ (Фонд фор да інтелектуал Фрідом) та пожертвам українських письменників і культурних діячів. В книжці вміщено портрет автора та довідку про автора, яку склав М. Орест.

Наталя Забіла, ЧАРІВНА ХУСТИНКА, казка, обкладинка й ілюстрації М. Левицького, стор. 26+6, в-во "Нашим Дітям", ОПДЛ, Торонто, друкарня: оо. Василіян.

ПОРАДИ У ВАШИХ ПЕРСОНАЛЬНИХ БАНКОВИХ СПРАВАХ...

ЯК ВИГОТОВИТИ ЧЕК? **...одна із серії**

Тому, що деякі нові поселенці в Канаді не є належно ознайомлені з канадійськими банковими формулярами, ми радо подаємо декілька вказівок, як саме треба правильно виготовити чека.

1. Тут ставимо дати виставлення чека.
2. На цьому місці можете вписати порядкове число виставленого Вами чека, занотовуючи водночас те число на тій половинці чека, яка залишається у Вас; це влегшує контролю виплачених сум. Виписуючи чек із Вашого рахунку, не занедбайте подати ч. того рахунку.
3. Перед виписуванням чека впевніться, чи він виданий Вашим відділом банку, у якому маєте свій рахунок.
4. Тут напишіть ім'я та прізвище особи чи назву фірми, для якої призначені ці гроші.
5. Суму грошей числами виписуйте безпосередньо коло знаку $. При тому подбайте, аби числа 1, 4 та 7 були наілюстрації.
6. Суму грошей словами виписуйте якнайбільше зліва, а незаповнене місце в тій лінії перекресліть, щоб ніхто не міг збільшити тієї суми, додаючи одне слово перед або після неї. Вважайте, щоб сума числами і словами була однакова.
7. Ваш підпис повинен бути чіткий і якнайбільш зближений до зразка підпису, що його Ви подали до картотеки Вашого банкового відділу.
8. Тут наліпіть податковий або поштовий значок: 3-центовий, якщо чек виставлений на суму не більшу як 100 дол., а 6-центовий, якщо сума більша як 100 долярів.

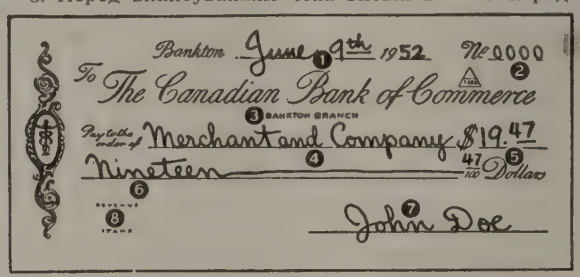

The Canadian Bank of Commerce

Вітає Вас...

ГОЛОВНА КОНТОРА

В ТОРОНТО

ПОНАД 600 ВІДДІЛІВ У КАНАДІ.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Шановний Пане Редакторе!

Я хотів лише висловити мій погляд відносно "Фактичної довідки не-крокодилові", чи точніше не самої довідки, а П. С., який гласить:

— **"Всіх тих листів, які ми одержали у справі Косача, друкувати не будемо і з цього приводу не листуємось. Амінь."**

Не маю жадного наміру боронити чи обвинувачувати п. Косача, боронь мене Боже! У Косачевих творах я, — пересічний сірий читач, — розуміюся так само, як і в китайській ортографії, і моє неуцтво в літературних премудростях ніколи не дозволило б мені втручатися в подібні справи. Зрештою я вірю Вашій "фактичній довідці" і абсолютно згідний, що туди йому й дорога, але відносно самого П. С.

Звичайно, я цілком розумію, що Ви, фактично несучи на собі тягар видання журналу, маєте незаперечне право висловлювати Ваше П. С. саме в такій формі, як Ви й подали.

Може в інших обставинах я вважав би це цілком природним, але тут, в оточенні американських журналів, це якось впадає в очі. Наша українська преса загально лише публікує матеріял. В американських же виданнях, кожний, навіть най-

ФОТОҐРАФІЧНІ АПАРАТИ

Rolleiflex, Kine-Exakta, Leica, Balda, Retina та інші апарати передових фірм. Пишіть по лісту.

LOCKHARTS CAMERA EXCHANGE

Toronto (Заснована 1916) Canada

менший, кишенькового формату, 10-центовий журналик має відділ "Голос читачеві", у якому кожний читач може довільно висловлювати свої погляди й висновки відносно опублікованого матеріялу з попереднього числа: висвітлюють позитивні сторони, інші вказують на недоліки, але загалом аналіза цікава і влучна. Щоправда, американець подає свої коментарі стисло й зрівноважено. З нашою українською натурою такий "голос народу" не легко здійснимий, але все ж таки в цьому П. С. Ваше безапеляційне "Амінь" звучить трохи загостро. Чому не дозволити читачам висловити їхні погляди, якщо вони написані в пристойному тоні? Я не думаю, що коротенькі завваги читачів на той чи інший матеріял понизили б рівень журналу.

З пошаною сірий читач

К. Мілонадіс

23. 11. 52, Форт Брег, Півн. Кароліна

Відповідь редакції: Як бачите, ми таки трохи толерантности маємо, бо й Вашого листа містимо. Справа в тім, що тих листів ми мали на яких півтора-два числа журналу. Всі вони були дуже довгі, розбирали Ю. Косача від дня народження до останнього його вчинку, вимагали його засуду, обвинувачували нас, що ми його раніш "не розкусили" і т. д.

ОЩАДЖУЙ!

Зменши удвоє видатки на куріння.

Машинка робить твої власні цигарки.

V-Master

ЦИГАРКОВА МАШИНКА

5 за один раз

V-Master

Папір звичайний або "вет пруф" на 200 цигарок 14 центів

В кожній тютюновій крамниці

ВСІ КАЖУТЬ:

"Хто простує,
дома не ночує".

А ЩО ВИ НА ЦЕ?

Ви маєте Ваш власний гумор.
Що скажете про це прислів'я?
Може вважаєте, що його можна змінити?
То чому не спробуєте?
Висловіться з цього приводу.

O'Keefe's

OLD VIENNA BREWERY LTD.

До Вашого відома, що редактор журналу, такий терпимий, що містив твори Ю. Косача, знаючи досконало його якості, навіть і тоді, коли в Косачевих "Обріях" була вміщена найогидніша карикатура на всю нашу пресу і всіх редакторів та письменників, включаючи й "Нові Дні" з їх редактором. Отже, **ми рахувалися з Ю. Косачем доти, поки він був серед українців.** Коли ж він пішов до ворога, то він для нас умер. **З ворогом не дискутують, а з ним воюють.** І Ви, як вояк, повинні це знати не гірше за нас. Навіть більше: ми тримаємося думки, що росіянин нам менший ворог, як Ю. Косач, бо він своїм переходом до російського імперіялістичного табору **намагався розкласти нас з середини** (інша справа, що він занадто малий для того), чого росіяни не можуть робити самі, бо ворог є ворог і ніхто йому не вірить. Отже, злочин Ю. Косача є більший, як може Вам здається.

Щодо листів від читачів, то ми їх містили, містимо й будемо містити. Нам здається, що Ви дарма нарікаєте на всю нашу пресу — вона часто містить такі листи.

Вш. Пан Б. Д., Нью Йорк.

Шкода, що Ви попередили, що Ваш лист не для друку. Ми б його радо видрукували повністю, хоч він і довгий.

Отже відповідаємо коротко: 1. Просимо не утотожнювати нашу читанку з журналом: то зовсім випадково, що редактор журналу був і автором читанки. Так само випадково, що вона вийшла в тому самому видавництві — могла вийти й у будь якому іншому видавництві і навіть друкарні. 2. Так, ми вважаємо, що на творах І. Багряного (особливо на його вірші "Рідна мова") молодь виховувати можна. 3. Ми певні, що про Симона Петлюру можна писати, не згадуючи при тому про Є. Коновальця, бо вони й поодинці добрі. 4. Не вмістили в тій читанці вірша про Львів, а лише про Київ, бо не мали доброго вірша про Львів. Коли маєте його, то вишліть — умістимо в читанці для 5-ї кляси, яка скоро вийде з друку. Так само й про Харків чи про Одесу: маєте, то пришліть. Будемо вдячні.

І відки Ви взяли, що ми Вам "накидаємо" "Лани"? Купіть для Вашого сина якусь іншу читанку. А коли нема, то почекайте — може хто складе другу. І може вона справді ліпша від "Ланів" буде.

Calvert's

CANADIAN NOTEBOOK

Ч. 3 з серії.

Це третя стаття, написана спеціяльно для новоканадійців.

Манітоба є дуже різноманітна країна, що 400 милями межує з затокою Гудсон. Вона відома головно з продукції пшениці (у південній частині), а північні ліси її мають безліч дерева, є чимало цінних мінеральних копалин і водяної сили для електрівень.

Саскачеван, в середині степової смуги, займається головним чином продукцією пшениці на своїй урожайній землі. Недавні мінеральні й нафтові відкриття вказують на велике майбутнє тієї провінції.

Альберта є також продуцентом пшениці, має крім того найбільші поклади вугілля. Вона також добуває найбільше нафти і природного газу. На півночі має великі ліси.

Британська Колумбія, третя по величині провінція, майже вся покрита Скалистими Горами. Її врожайні долини є ідеальним місцем для городництва й садівництва. Величезні ліси є основою великої паперової та деревообробної промисловости. Б. Колумбія також відома з рибальства, а її мінерали забезпечили розвиток великої хемічної й металевої промисловости.

Юкон та Північно-Західні території розташовані на північ від Західних провінцій.

Вони здебільша невикористані, однак є ознаки, що там є великі мінеральні багатства, включно з радієм та ураном.

Будемо вдячні за Ваші завваги й поради щодо дальших статтей.

На другий місяць: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІД БЕЗРОБІТТЯ.

Calvert DISTILLERS LTD.
AMHERSTBURG, ONTARIO

Вш. Пан Г. Мироненко, Детройт.
Вашого листа не можемо вмістити, хоч ми з ним цілком згодні. Питаєте чого? Того, що нас обвинуватять (та й Вас також!) у поширенні двоподілу еміграції. На ці теми скоро вже таки можна буде писати, бо нам здається, що ми політично ростемо і то дуже швидкими темпами. Ми веселіше дивимося на наш стан: доба примітивізму в нас уже кінчилась. Справа лише в тому, щоб переможені в цій боротьбі (великого з примітивізмом) це визнали. А це визнання вже почалось і скоро стане загальним.

Щодо ювілеїв: ми не проти їх, але безсилі їх всі відзначити, та ще так, як то личить у журналі: треба писати й говорити щось нове на ті теми, то тоді й користь з того буде. А жуйка є завжди жуйкою. То чи приємно буде її споживати?

Щодо еміграції з Наддніпрянщини, то маєте рацію. Вона пасивна, але то тому, що їй в печінках сидить "політика" і "громадська робота". Та то тимчасове явище. Вірмо в своїх людей — не помилимось.

Вельмишановний Пане Редакторе!
"...І справді: чи не пора нам повчитись від інших народів і звести оті всі "академії по поляглих" до одного "Дня подяки" (як, напр., в американців) та не тупцюватись на місці, а розпочати працю на рахунок завтрішнього дня? Час того вже давно вимагає!

Отож, пане Волиняк, хоча я Вас і не знаю особисто, але знаю, що Ваша вперта праця в цій культурній ділянці буде належно оцінена Україною, а сьогодні — за Вами читачі. Дивуюсь Вашій енергії та силі волі, з якою Ви потрапляєте ширити живе слово серед еміграційної непогоди.

Там "хтось" зігнорував, Ви пишете, журнал і відмовився від передплати, то прошу надсилати мені той примірник: я стаю на його місце, висилаючи разом з цим листом три доляри".

Ф. Федоренко,
Монтреаль, 8. 12 52 р.

Вельмишановний Пане Редакторе!
Люблю за сміливість і одвертість! Нема нічого кориснішого, як правда, вчасно й одверто висловлена. Це справжня благодать Божа.

А що декілька осіб відмовилось від передплати, то не велика біда в тому. Це, як казав один вірменин, — "Купи, душа лубезний, мило! Не хочеш? Ну, то ходи грязний!..."

Не дивуйтеся, бо хіба в родині одні мудрі родяться?

Отже, вишліть мені 50 прим. січневого числа, я їх продам та ще й передплатників з пару знайду.

З щирою повагою

І. Щириця, Винніпег.

ВСІ КАЖУТЬ:
"Сусід — це той, котрий знає більше про Ваші справи, ніж Ви самі".

А ЩО ВИ НА ЦЕ?
Ви маєте своє почуття гумору.
Що Ви думаєте про цю заввагу?
Може б Ви хотіли її спробувати.
Спробуйте це зробити для Вашого вдоволення.
Як же ж Ви це висловите?

O'Keefe's
OLD VIENNA
BREWERY LTD.

На першій сторінці обкладинки: Запрестольний образ в українському православному катедральному соборі св. Володимира в Торонті.

Катедру св. Володимира саме тепер розмальовують українські мистці **В. Баляс, М. Дмитренко та І. Кубарський.** У виготовленні проєкту розмалювання та будови іконостасу брав участь ще й артист-маляр **Ю. Кодак,** який не бере участи у виконанні робіт, бо він саме тепер викінчує будову української православної церкви в Гамільтоні, Онт.

Катедра св. Володимира в Торонті є перша наша церква в Канаді, що розмальовується виключно нашими визначними мистцями в цілком українському стилі. Отже, це є здобуток не тільки катедральної громади, а всіх українців Канади, бо наше самоствердження в цій державі та вияв тут нашої великої культури є нашим невідкладним завданням.

Керівникам громади, які так сміливо пішли на цей відважний крок, рішуче відкинувши всякі протести й "добрі поради" примітивно думаючих людей, належиться не тільки похвала, а й всебічна підтримка всіх українців.

НАЙКРАЩІ РЕЧІ І ПО НАЙНИЖЧИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

G. Luk's Electrical Appliance Company

Маємо великий вибір електричних й газових кухонь (Мофет стов), холодильників, пральних машин, машин до чищення підлог та килимів, радіоапаратів, диванів (честерфілди), п'яно-акордіони та інше.

ГАРАНТУЄМО: НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ГАРНУ ОБСЛУГУ ТА ДОБРУ ЯКІСТЬ КУПЛЕНИХ У НАС РЕЧЕЙ.

797-799 DUNDAS ST. W. TORONTO, ONT.
— Телефон: WA 9228

КУПУЙТЕ! ПРОДАВАЙТЕ!

Доми, підприємства і всякі інші нерухомості за посередництвом найбільшого в Онтаріо українського бюра посередництва

R. TESLIA — Real Estate

Бюра в Торонті:

1. 863 Bloor Str. W.
   Tel. KE. 9459
2. 575 Queen Str. W.
   Tel. WA. 2646

Бюро в Гамільтоні:

1294 King Str. East,
(Ріг Майн)
Tel. 93559

Проводимо асекурацію від вогню, асекурацію авт тощо.
Обслуга чесна, скора, фахова!

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ
ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.
Phone: JU. 7193.

ГАРНІ Й ДОБРІ РЕЧІ ПО НАЙМЕНШИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

Royce Radio Furniture & Co.

ВЛАСНИК: ЛЕВ ДОПТА

Маємо великий вибір меблів, радіоприймачів, електричних та газових кухонь, холодильників, пральних машин та інших господарських речей.

МИ ВАМ ПРОПОНУЄМО: ЯКІСНІ РЕЧІ, НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ЧЕМНУ ОБСЛУГУ.

Наша адреса: 1529 Dupont St. Toronto, Ont. Телефон: LL 0175